

INHOUD

Van het bestuur

- Uitnodiging voor najaarsbijeenkomst op 4 november 2010 3

Evenementen

- Geslaagde Open Monumentendag 4
- Verschenen bij de HVHB: Binnenweg & Raadhuisstraat 5

Karakterbehoud

- Stand van zaken in oktober 2010 6
-

Heemstede

- Van koloniale waren tot gastronomie, deel 2 7
- Vroeger een vuilnisbelt, nu een natuurpark: hofstede en Park Meermond 13
- Aannemer Booman 21
- De voorgeschiedenis van SEIN op Meer en Bosch 35
- Jarig monument: 100 jaar Raadhuisstraat 28 42
- Burgemeester Pabst uit Heemstede: 1e burgemeester van Haarlemmermeer 45

Bennebroek

- Van meubelchits, schellenkoorden en ripsche gordijnen 25

Vaste rubrieken

- Historische actualiteiten 49
- Nieuwe leden 54
- Reacties van lezers 55
- Uit voorraad leverbaar 56

VOOR UW AGENDA

4 november Najaarsbijeenkomst HVHB in het Trefpunt in Bennebroek, 20.00 uur

Afbeelding voorzijde omslag: Aquarel van het Oude Slot van J.H. Moesman uit het Gedenkboek (Grand livre d'honneur) 1971 van Confrérie des Vinophiles Pays Bas.

Bestuur

Jaap Verschoor, voorzitter
Gerard Bettink, secretaris
Ton Bruseker, penningmeester
en ledenadministratie
Marijke Meyer-Wijnaendts,
karakterbehoud
Marc de Bruijn, marketing en PR
Gerry Weijers-van Vugt,
evenementencommissie
Marloes van Buuren,
redactie HeerlijkHeden

Secretariaat

Gerard Bettink
Van Merlenlaan 40
2101 GE Heemstede
023 528 47 41
g.bettink@tiscali.nl

Ledenadministratie

Ton Bruseker
Beethovenlaan 27
2102 ES Heemstede
023 528 55 25
ton.bruseker@planet.nl

Redactie HeerlijkHeden

Marloes van Buuren
Frans Harm
Hans Krol
Cees Peper
Klaartje Pompe

Redactieadres

M.L.C. van Buuren

Richard Holplein 10
2102 EP Heemstede
023 529 07 56
marloes.van.buuren@planet.nl

Werkgroep karakterbehoud

Michel Bakker
Jan Elissen
Marcel Maassen
Martin Pulleman
Marijke Meyer-Wijnaendts
Maarten van Voorst van Beest

Evenementencommissie

Eveline van Bommel-Noorman
van der Dussen
Marijke van Donge-Last
Theo Jonckbloedt
Tineke Mascini-Maartense
Gerry Weijers-van Vugt

Historische informatie

J.L.P.M. Krol
Johannes Verhulstlaan 26
2102 XT Heemstede
023 528 29 77
jlpmkrol@tiscali.nl

Website

www.hv-hb.nl
webmaster: Alexander Koopman
alexanderkoopman@xs4all.nl

Drukwerk HeerlijkHeden

Paswerk, Cruquius

HVHB: doelstelling en activiteiten

Het bevorderen van kennis over en belangstelling voor de geschiedenis van Heemstede en Bennebroek en de zorg voor het karakterbehoud van hetgeen van historische, stedenbouwkundige, architectonische en/of landschappelijke betekenis is. De vereniging geeft het kwartaaltijdschrift HeerlijkHeden en historische publicaties uit, organiseert excursies, geeft lezingen, werkt mee aan de jaarlijkse Open Monumentendagen en is alert op de instandhouding van karakteristieke elementen in beide gemeenten.

Lidmaatschap

Aanmelding, opzegging en adreswijziging bij de ledenadministratie of via www.hv-hb.nl. Het lidmaatschap loopt jaarlijks door, tenzij u schriftelijk opzegt vóór 1 november. De contributie is € 18,- per jaar (of zoveel meer als u zou willen geven), na ontvangst van een acceptgiro over te maken op postbanknummer 27 35 06 ten name van penningmeester HVHB, Heemstede. Buitenlandse leden die zich nieuw aanmelden betalen een toeslag vanwege de hogere verzendkosten.

De naam van ons blad

HeerlijkHeden verwijst naar de heerlijkheden Heemstede en Bennebroek, die in de voorbije eeuwen onder het gezag van een ambachtsheer stonden. De H, twee keer als hoofdletter geschreven, geeft aan dat het ook 'heden' nog 'heerlijk' is in deze plaatsen te wonen. Het silhouet op de omslag geeft van links naar rechts een aantal gebouwen van Bennebroek en Heemstede weer.

Kopij

Kopij voor HeerlijkHeden nummer 147 vóór 27 december 2010 inleveren.

UITNODIGING VOOR DE NAJAARSBIJEENKOMST OP 4 NOVEMBER 2010

Op donderdag 4 november a.s. vindt in gebouw het Trefpunt in Bennebroek (Akonietenplein) de najaarsbijeenkomst van de Historische Vereniging Heemstede-Bennebroek plaats. Het bestuur nodigt u van harte uit hierbij aanwezig te zijn. Het programma begint om 20.00 uur, de zaal is open vanaf 19.30 uur. Bij het Trefpunt is voldoende parkeergelegenheid.

Het programma ziet er als volgt uit:

1. Opening door onze voorzitter, Jaap Verschoor.
2. De Geschiedenis van de Blauwselfabriek
Nabij de Glip op de grens van Heemstede en Bennebroek is van ca 1700 tot ca. 1850 blauwsel gemaakt voor de talrijke blekerijen en wasserijen. Anja Kroon heeft dit onbekende stukje geschiedenis bestudeerd en zal ons daar veel interessants over vertellen.
3. Toelichting op voorwerpen uit het archief van de HVHB
Tot onze vreugde krijgt de HVHB regelmatig schenkingen. Soms zijn dat heel bijzondere voorwerpen en zit er een heel verhaal aan vast. De moeite waard om een aantal ervan eens aan u allen te laten zien. Hans Krol maakte een keuze en vertelt er allerlei wetenswaardigheden bij.
4. Herbenoeming bestuurslid
De termijn van vier jaar van penningmeester Ton Bruseker zit erop. Ton is bereid gevonden zijn lidmaatschap van het bestuur voort te zetten. Het bestuur stelt voor daarmee in te stemmen.
5. Presentatie van het jaarprogramma 2011 door Marc de Bruijn.
6. Rondvraag en sluiting.

De najaarsbijeenkomst wordt afgesloten met het schenken van de bij u vast al bekende HVHB-wijnen.

Graag rekent het bestuur op uw komst.

Gerard Bettink -
secretaris HVHB

Eén van de voorwerpen die Hans Krol op 4 november laat zien is dit doosje waarin dokter M. Colenbrander vroeger zijn medicijnen verstrekke. Hij was huisarts in Heemstede van 1897 tot eind 1932. op het doosje staat '4 maal daags 1 poeder', de naam Zuster van Heukelom en de datum 23.4.17.

GESLAAGDE OPEN MONUMENTENDAG

Het was 'n zonnige dag zaterdag 11 september.

In Heemstede en Bennebroek waren bij vier monumenten kenners aanwezig om u alles over hun pronkjuweel te vertellen.

Het Pompstation aan de Leidsevaart, dat vanaf 1853 door lange ijzeren buizen gezond drinkwater naar Amsterdam pompte, trok weer veel nieuwsgierige bezoekers. Enthousiaste gepensioneerde werknemers van het Amsterdamse Waterleidingbedrijf verzorgen daar ook als het geen Open Monumentendag is overigens regelmatig rondleidingen.

't Molentje Groenendaal bij de kinderboerderij is ooit gebouwd om het water uit de vaart bij de landerijen te malen om de tuinen en fontein van Landgoed Groenendaal van water te voorzien. Molenaar Rob Hinse heeft voor de vele bezoekers het hele weekend de molen laten draaien. Ook heeft hij tot zijn plezier weer mensen gesproken die hem nog meer hebben verteld over de molen en de familie Hope, ooit eigenaars van Landgoed Groenendaal.

Op de Heemsteedse gemeentelijke begraafplaats, ontworpen door de beroemde tuinarchitect J.D. Zocher, waren de drie rondleidingen druk bezocht met in totaal zo'n 60 deelnemers.

De Nederlandse Hervormde Kerk in Bennebroek had speciaal voor die dag de organist uitgenodigd om op het mooie Müllerorgel te spelen. Het front van dit orgel dateert uit 1720. Christiaan Müller uit Amsterdam bouwde achter dit front in 1742 een nieuw orgel. Regelmatig hebben restauraties plaats gevonden.

Volgend jaar wordt de 25ste Open Monumentendag gehouden en het landelijk thema is dan 'herbestemming'.

Gerry Weijers –
evenementencommissie

In 2002-2003 werd het Molentje van Groenendaal ingrijpend gerestaureerd, zodat dit rijksmonument uiterlijk en technisch weer helemaal in orde was. (Foto uit: Het molentje van Groenendaal en de molens van Heemstede)

VERSCHENEN BIJ DE HVHB

BINNENWEG & RAADHUISSTRAAT, VAN 'WILDERNISSE' TOT WINKELSTRAAT

Op 10 september is het boek *Binnenweg & Raadhuisstraat* verschenen. De eerste twee exemplaren zijn aangeboden aan wethouder Christa Kuiper-Kuijpers, die de herinrichting van de Binnenweg in haar portefeuille heeft, en Roeland Smit, de voorzitter van de Winkeliersvereniging Centrum Heemstede).

We hebben al heel veel positieve reacties gekregen. Het is dan ook een boek om trots op te zijn.

U heeft het nog niet? Geen nood, want het boek is gewoon verkrijgbaar:

- bij de boekwinkels aan Binnenweg en Raadhuisstraat: Blokker, Primera De Pijp en Bruna.
- bij de HVHB, door een mailtje te sturen aan penningmeester Ton Bruseker (ton.bruseker@planet.nl). Bellen kan natuurlijk ook: 023 528 5525.
- op de najaarsbijeenkomst van de HVHB op 4 november (zie blz. 3).

Verkoopprijs:

- in de winkel: € 24,95
- bij de HVHB (alleen voor leden): € 19,95

Het is nu nog een beetje vroeg, maar natuurlijk is het boek ook een prima cadeau voor de decemberfeestdagen!

Binnenweg en Raadhuisstraat – Van 'wildernisse' tot winkelstraat
144 pagina's - full-colour - formaat 21 x 27 cm - hard gebonden

Jaap Verschoor - voorzitter HVHB

Jaap Verschoor overhandigt de eerste exemplaren van Binnenweg & Raadhuisstraat aan wethouder Christa Kuiper-Kuijpers en aan Roeland Smit, de voorzitter van de Winkeliersvereniging. (Foto: Marloes van Buuren)

KARAKTERBEHOUD: DE STAND VAN ZAKEN IN OKTOBER 2010

Uitbreiding gemeentelijk monumentenlijst Heemstede

Een aantal jaren geleden heeft de HVHB een lijst van potentiële gemeentelijke monumenten voorgelegd aan de gemeente Heemstede. Van deze lijst werden in juli 2009 16 objecten aangewezen. U vindt deze lijst op onze site (www.hv-hb.nl).

De gemeente zegde toen toe in 2010 het tweede deel van deze lijst te beoordelen. In juni 2010 is besloten nog één pand aan de lijst van gemeentelijke monumenten toe te voegen: Achterweg 2 - Het Dr. A.M. Lorentz de Haas laboratorium op het terrein van Meer en Bosch Ten aanzien van Binnenweg 160, het voormalig postkantoor, werd een afwijzing ontvangen. De HVHB is, evenals de WZNH (de monumentenadviescommissie van de provincie Noord-Holland) van mening dat het hier een monumentwaardig pand betreft en heeft aan de gemeente een onderbouwde toelichting overhandigd in de hoop dat er nogmaals zorgvuldig naar dit pand gekeken gaat worden.

Op verzoek van de SBEZK (Stichting Bescherming Erfbehoud Zuid-Kennemerland), is ook de voormalige Bovema opnamestudio (Overboslaan 6), daterend uit 1959 en ontworpen door de Heemsteedse architect Dick Plat, op de gemeentelijke monumentenlijst geplaatst. Dit is een voorbeeld van wederopbouwarchitectuur, zoals ook de onlangs tot rijksmonument aangewezen Pinksterkerk aan de Camplaan.

De HVHB is bezig met de samenstelling van een lijst van panden daterend uit die periode om te bezien of uit die lijst ook panden voorgedragen kunnen worden voor de gemeentelijke monumentenlijst.

Rouwcentrum Herfstlaan

Naar aanleiding van een intentieverklaring tussen de gemeente Heemstede en de firma Dunweg over de eventuele bouw van een uitvaartcentrum op de begraafplaats aan de Herfstlaan is onrust ontstaan. De totale begraafplaats is een gemeentelijk monument en een kwetsbare plaats waar voorzichtig mee moet worden omgegaan. Op 10 mei jl. heeft de HVHB dan ook in de commissie Ruimte haar zorgen daarover geuit. In juli hebben wij gesproken met de gemeente, de fa. Dunweg Uitvaartzorg en het comité van omwonenden. Wij hebben goed naar elkaars standpunten geluisterd en zullen ook in het vervolgtraject betrokken blijven. Het standpunt van de HVHB is: liever geen nieuwbouw op deze plek, maar als het dan moet, dan alleen met het grootste respect voor de omgeving.

Binnenweg

Het is nu al duidelijk dat het nieuwe aanzicht van de Binnenweg, samen met het vernieuwde en goed gehandhaafde puienbeleid, een grote verbetering in beeldkwaliteit oplevert. Binnenkort komt ook het nieuwe bestemmingsplan Centrum aan bod en wij zullen dat kritisch bekijken en volgen.

Wilhelminaplein

Alle activiteiten die waren opgezet om het Wilhelminaplein op te knappen (klankbordgroep, synmind onderzoek) zijn voorlopig stopgezet. Het college heeft besloten dat het geen zin heeft hiermee verder te gaan, zolang het onzeker is wat er met de Pandahof gaat gebeuren.

Marijke Meyer – commissie karakterbehoud

VAN KOLONIALE WAREN TOT GASTRONOMIE

ZWARTER TUSSEN 1900 EN 1990, DEEL 2

Negentig jaar lang was de delicatessenzaak van Zwarter een begrip in Heemstede en wijde omgeving. Leo Zwarter, kleinzoon van de grondlegster van de zaak, kwam in 1947 als 15e-jarige jongen in de winkel werken. In deze tweede aflevering over de firma Zwarter vertelt hij over de periode van 1947 tot het sluiten van de zaak ik 1990.

In januari 1947 was het voor Leo Zwarter gedaan met overdag naar school gaan. Zijn vader had te weinig personeel en had zijn zoon hard nodig. Hij moest meteen de handen uit de mouwen steken en de wijk in om met de transportfiets de bestellingen op te halen en rond te brengen. Iedere week haalden zes winkelbediendes ongeveer 300 boekjes op en de bestellingen werden zo mogelijk dezelfde dag nog bezorgd. Eens in de twee weken werden alle boekjes op zaterdagavond (zonder telmachine!) opgeteld en de maandag daarop werd er afgerekend bij de mensen thuis. Dagelijks door weer en wind fietsen kon zwaar zijn. Er waren soms strenge winters met veel sneeuw en gladheid en in die tijd werd er in Aerdenhout en Bentveld nog niet gestrooid en waren er nog weinig sneeuwschuivers.

Nieuwe klanten 'ronselen' was een soort competitie. Vader Zwarter hield een register bij van nieuwe en verhuisde klanten en was erop gebrand dat het saldo ieder jaar voordelig uitviel.

Ook van de verkoop van blikgroenten maakte hij ieder najaar, als de zomerogst ingeblikt was, een wedstrijd: wie kon er de meeste blikken verkopen in 14 dagen? In die tijd sloegen de klanten nog een wintervoorraad in van soms meer dan 48 literblikken: doperwtjes, worteltjes, snijbonen, sperziebonen, appelmoes, dat waren veel verkochte artikelen.

Feest in Groenendaal

Van het vieren van het veertigjarig bestaan van de zaak was in 1940 door de oorlog niets gekomen. Het 50-jarig bestaan in 1950 werd een groot feest met een druk bezochte receptie in restaurant Landgoed Groenendaal. Burgemeester A.G.A. Ridder van Rappard overhandigde aan Adam Zwarter de zilveren legpenning van de gemeente. Hij feliciteerde hem en zijn vrouw met het 'gouden' bedrijf en prees hen voor de hulp die ze tijdens de oorlogsjaren aan onderduikers hadden verleend. Zijn uitspraak "dat Heemstede zonder Zwarter niet goed denkbaar was" staat in het gedenkboek van het feest met trots opgetekend.

Uitnodiging

„Gastronomie is levenskunst”

— * —

De belangstelling voor onze internationale culinaire specialiteiten is gelukkig zeer groot en neemt nog dagelijks toe.

Velen bezoeken onze zaak om hun keuze te bepalen uit de honderden delicatessen, primeurs, comestibles, geïmporteerd van heinde en ver.

Een belangrijk deel van ons assortiment is onze wijsortering. De aankoop van wijnen vraagt vaak rustig overleg en eventueel proeven en vergelijken van soorten. Hiervoor was in onze zaak niet altijd gelegenheid.

Nu hebben wij een betere mogelijkheid gevonden door het inrichten van een kleine wijnkelder, waarin u een volledig overzicht van onze sortering heeft, en op uw gemak uw keuze kunt bepalen.

**Gastronomie is levenskunst.
Gastronomie zonder wijn is ondenkbaar.**

In onze zaak duizenden artikelen, in onze kelder honderden wijnen.

Gaarne nodigen wij u uit tot een bezoek aan deze (kleine) wijnkelder.

Extra zorg kunnen wij aan uw bezoek besteden als u ons even van uw komst op de hoogte stelt. Wij zijn ervan overtuigd dat uw bezoek ook voor u een prettige belevens is.

Wij zullen het op prijs stellen u, ter ere van dit bezoek een kleine herinnering te mogen overhandigen.

**Wijnkoperij
ZWARTER**

tel. (0 2500)

8 04 89 - 8 43 23

Raadhuisstraat 67

HEEMSTEDE

Uitbreiding van het assortiment en opvolging in de zaak

Toen Leo Zwarter overdag niet meer naar school kon, vervolgde hij zijn opleiding 's avonds. Hij haalde zijn vakdiploma en middenstandsdiploma en leerde Engels en Frans. Toen hij in 1952-1953 in dienst moest, bleef hij in de weekends bezig voor de zaak. Hij maakte met de typ- en stencilmachine prijscouranten met aanbiedingen en was er, samen met zijn vader, steeds op uit de concurrentie voor te blijven en nieuwe dingen te verzinnen. In die tijd gingen klanten steeds meer reizen en kregen ze belangstelling voor specialiteiten uit het buitenland. Tijd om ook zulke zaken op te nemen in het assortiment. Leergierig bezocht Leo speciaalzaken in grote steden en beurzen op het gebied van delicatessen en wijnen. In 1954 organiseerde de firma Zwarter op de bovenverdieping van het Minerva-theater een delicatessenbeurs. Het werd een groot succes en er volgden nog twee beurzen in het Krelagehuis aan de Leidsevaart. In 1959 trouwde Leo met Catharina Maria Veldhoven. Zij werkte al sinds 1955 in de zaak. Vader Adam Zwarter overleed in 1962 en zijn echtgenote in 1966. Leo en zijn vrouw zetten de zaak voort met Leo's jongste broer en zijn vrouw, tot 1974. Daarna voerden Leo en zijn vrouw samen de directie, tot 1990.

Gastrovino

In 1965 werd Zwarter lid van Gastrovino Nederland, een inkooporganisatie op gebied van delicatessen, primeurs, wijnen en relatiegeschenken. Het feit dat ze reclame-uitingen en inkoop nu konden delen met zo'n 50 andere zaken gaf een enorme ommekeer in het bedrijf. Huis aan huis reclame en direct-mailing van wijnbrieven met acties van eigen importwijnen waren nu mogelijk. Het assortiment werd ingrijpend gewijzigd. Er kwamen nieuwe artikelen als fonduestellen en barbecues met alles wat daarbij hoorde. Dat maakte in 1969 ook een eerste grote verbouwing van het pand noodzakelijk. Alles op de begane grond werd verkoopruimte en daarmee werd de winkel met 100% vergroot. In 1970 werd Leo Zwarter bestuurslid bij Gastrovino en werd hij ook betrokken bij de in- en verkoop. Dat betekende veel vergaderingen, buitenlandse wijnreizen, internationale beurzen en uitnodigingen door Kamers van Koophandel in Berlijn, München, Bordeaux etc. Hij ervoer het als een interessante en leerzame tijd. Niet lang daarna begon hij ook met het organiseren van wijnproeverijen in de wijnmaand oktober. Zwarter vertelt vol trots hoe van de ongeveer 300 wijnen die ze verkochten er zo'n 90 geopend op de proeftafels stonden: "Honderden klanten kwamen erop af. Ook de locatie was heel bijzonder: het Oude Slot, de vroegere woning van de familie Erens die jarenlang een trouwe klant van ons was. Toen ik daar in de jaren '40 het boekje voor de bestelling op kwam halen is het nooit in mijn gedachten opgekomen dat ik daar nog eens wijnproeverijen zou gaan organiseren!"

Loodsen vol kerstpakketten

Vanaf 1971-1972 zette Zwarter een geheel nieuwe activiteit op: het verzorgen van kerstpakketten voor medewerkers en relaties van bedrijven. Via een van de PTT gehuurde telex werden in de avonduren honderden berichten verzonden aan bedrijven. De respons was hoog en het werd bijna een tweede bedrijf. Van oktober tot december werden loodsens van honderden vierkante meters gehuurd om de vracht aan orders te verwerken. De winkel mocht er in geen geval onder lijden. Dat kostte wel eens hoofdbreken maar gelukkig stond Leo's vrouw altijd in de winkel paraat, samen met goede medewerkers, zodat Leo zich op de kerstpakketten kon storten. In het laatste jaar, 1989, werden bijna 20.000 pakketten verkocht!

Leo Zwarter en zijn vrouw Tootje Zwarter-Veldhoven in 1980 na de tweede verbouwing van de winkel.

Zomermarkt en renovatie

De winkeliersvereniging Rondje Raadhuisstraat wilde midden jaren zeventig de winkelstraat meer bekendheid in Kennemerland geven. Het bestuur, bestaand uit de heren Stroet, Van Amerongen, Gratama, Kaptein en Leo Zwarter, nam het initiatief onder het motto 'Het loont de moeite'. Zij waren in augustus 1976 de eersten in Heemstede die een zomermarkt organiseerden met maar liefst tachtig kraampjes van winkeliers en enkele andere geïnteresseerden. Er was van alles te doen, gezellige live-muziek en de op straat vers gebakken stroopwafels en pinda's waren niet aan te slepen. Het was een groot succes. Een tiental jaren later overlegde het toenmalige bestuur met de gemeente en andere instanties over renovatie van de Raadhuisstraat, die in 1988 werd uitgevoerd. Volgens Leo Zwarter voor een heel bescheiden bedrag, vergeleken bij het geld wat nu is uitgegeven voor de Binnenweg; "Wij kregen zelfs geen bijdrage voor ons monument de Dorpspomp, omdat het geen kunstwerk betrof dat binnen de gemeentelijke voorschriften viel. Met een uitstekende wijnactie hebben wij als winkeliers het geld toen zelf bijeengebracht. Zo kan het ook."

Onderscheiden in Nuits Saint-Georges

Leo Zwarter had een plezierige tijd in het bestuur van Gastrovino: "Op wijnreis was leerzaam maar ook reuze gezellig. Ik heb vele wijnhuizen bezocht in Frankrijk, Spanje,

Portugal, Italië, Oostenrijk, Zwitserland en Duitsland. In de beginjaren liep Frankrijk nog voorop als wijnleverancier, later kwamen Californië, Australië, Chili en Argentinië daarbij. In Europa organiseerden we wijnreizen voor de Gastrovino-leden. We gingen dan met zo'n vijftig heren en dames op stap. In 1977 werd ik lid van een jury die de gouden, zilveren en bronzen medailles toekende aan de Côtes-du- Rhône, Tricastin-, Ventoux- en Luberonwijnen. In deze internationale jury zaten onder meer Amerikanen, Fransen en Zwitsers. Heel interessant en leerzaam." Zwarter ontving mooie onderscheidingen, waaronder Commandeur de la Confrérie des Chevaliers du Tastevin à Nuits-Saint-Georges, uitgereikt op het vermaarde Clos Vougeot in Nuits Saint Georges tijdens een feestelijke bijeenkomst met wel zeshonderd gasten.

Als ware gastronom kon Zwarter tijdens de wijnreizen een bezoekje aan een sterrenrestaurant ook zeer waarderen!

Jubileumetiket en verbouwing

Op 10 Mei 1980 vierde Zwarter Wijnkoperij en Gastronomie het 80-jarig bestaan met het uitbrengen van een jubileumwijn. Deze Chateau Toutigeac werd in een beperkte oplage van 8500 flessen speciaal voor Zwarter gebotteld op het Château. Hij kreeg een bijzonder etiket, ontworpen door een kunstenaar. Zo'n etiket was nieuw voor de wijnwereld en zo bijzonder dat het bekendste Engelse wijntijdschrift *Decanter* er aandacht aan besteedde. Tijdens de jaarlijkse proeverij op het Oude Slot werd deze wijn gedoopt door de schrijver en publicist Michel van der Plas.

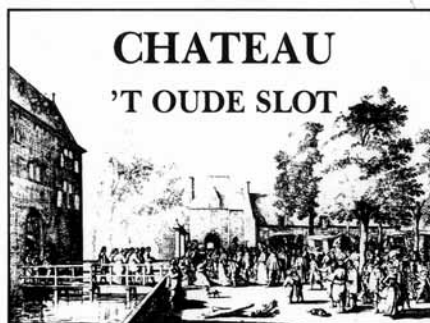
In 1981 was Zwarter de eerste in Nederland met een proeverij met Australische wijnen.

Tot zijn grote verbazing kwamen leden van de Australische ambassade op de proeverij acte de présence geven. Daarna is Leo Zwarter diverse malen uitgenodigd op de Australische ambassade om nieuwe wijnen te beoordelen. In de zomer van 1980 werd het pand van buurman Van Lent's Autobedrijven gesloopt om nieuwe winkels en appartementen te bouwen. Daardoor kwam een klein perceel vrij dat Zwarter vrij mocht bebouwen. Dat maakte het mogelijk een etalage rondom te maken. 'Huisaannemer' Willem van de Berg en etaleur Koen Weydeveld pasten ook het interieur aan, wat de verkoop ten goede kwam.

Nóg een jubileumwijn

1985 was het 400e geboortjaar van Adriaan Pauw, Raadspensionaris van Holland. Er werd een bijzonder feest aan gewijd, waarbij Zwarter

DE JUBILEUM-WIJN VAN HEEMSTEDE
Geïmporteerd door
wijnkoperij LEO ZWARTER

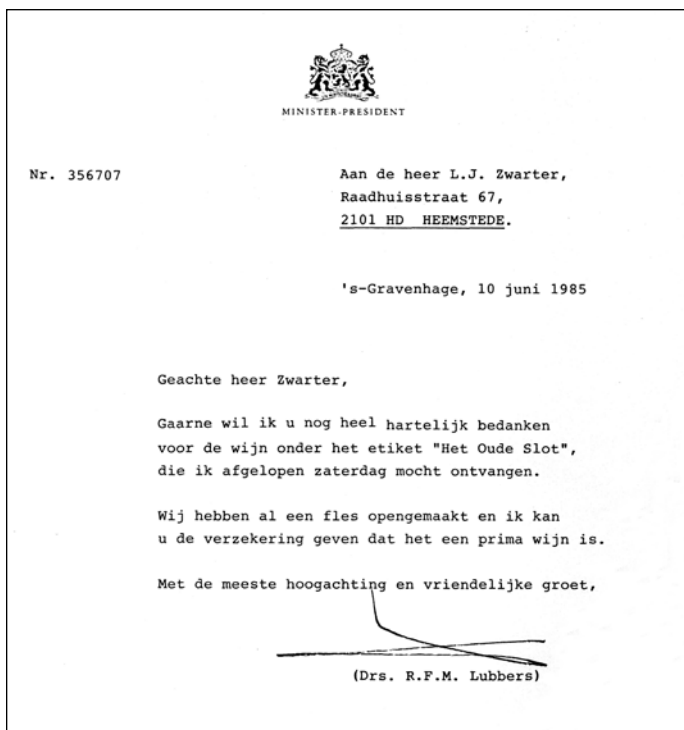
"400 JAAR ADRIAAN PAUW"
p.fl. 8,75

U steunt het cultureel centrum
"t OUDE SLOT"

Leo Zwarter overhandigt op het raadhuis van Heemstede de eerste fles jubileumwijn ter ere van de 400e geboortedag van Adriaan Pauw aan de toenmalige minister-president Ruud Lubbers. Rechts burgemeester Van de Bosch, op de achtergrond wethouder S. Baas.

een jubileumwijn mocht leveren, wederom met bijzonder etiket. Leo Zwarter mocht de eerste fles op het raadhuis overhandigen aan de toenmalige minister-president Ruud Lubbers. De wijn is naderhand gedoopt door burgemeester van de Bosch op het Oude Slot, in gezelschap van de Confrérie des Vinophiles Pays Bas, De broederschap van wijnvrienden van Gastrovino. Bij deze plechtigheid werd de burgemeester tot erelid benoemd van de Confrérie. Hij is dan in goed gezelschap van eerder opgenomen 'broeders' als Prins Bernhard, Ed Nijpels, Cas Spijkers, Herman Krebbers en Hubrecht Duycker. Een paar dagen na deze happening verraste Jan Bomans Leo

Burgemeester Van de Bosch proeft in 1985 de zojuist door hem gedoopte jubileumwijn ter ere van het 400e geboortjaar van Adriaan Pauw. Achter hem enkele leden van de Confrérie des Vinophiles Pays Bas.

Zwarter met een foto van de burgemeester met glas aan de mond. Als tekst stond erbij: "Zwarter is altijd apart, eerste burger met genot, 'nipt' hier aan 'Het Oude Slot'."

Zwarter verkocht van de jubileumwijn tweeduizend flessen. Van iedere fles werd een klein bedrag gedoneerd aan het Oude Slot.

Na 90 jaar geen Zwarter's delicatessen meer

Leo Zwarter spreekt met heel veel waardering over zijn ouders, van wie hij zo veel geleerd heeft, en zijn vrouw met wie hij maar liefst 35 jaar in één zaak heeft samengewerkt ("Dan leer je elkaar echt goed kennen!"). Na drie generaties Zwarter moesten ze echter het moeilijke besluit moeten nemen op 1 oktober 1990 te stoppen en hun bedrijf te verkopen. De drie kinderen hadden geen ambities om het bedrijf voort te zetten. Het verlaten van zaak en geboortehuis was niet makkelijk.

De opvolgers konden het succes van de zaak helaas niet continueren. De vroegere klanten zijn Zwarter nog niet vergeten: "We missen jullie" hoort Leo Zwarter ook na twintig jaar nog geregeld.

Marloes van Buuren, in samenwerking met Leo Zwarter

VROEGER EEN VUILNISBELT, NU EEN NATUURPARK

PARK MEERMOND GENOEMD NAAR DE HOFSTEDE DIE ER VROEGER LAG

Op 15 juni 2010 opende wethouder Pieter van de Stadt het Park Meermond aan de oostkant van Heemstede, op het nieuwe Heemstederveld. Op de plek waar tientallen jaren een stortplaats voor afval lag, vindt u nu een natuurpark met wandelpaden, een uitkijkheuvel, een paddenpoel en een ijsvogelwand. Dit zeker nu nog ruige natuurgebied voor extensieve recreatie is genoemd naar de vroegere buitenplaats Meermond. U leest erover in deze bijdrage.

Al in een document uit 1388 wordt het gebied ten oosten van Heemstede, bij de Grote en Kleine Geest, het Spaarne en het Haarlemmermeer, het Heemsterveld genoemd. In dit gebied lag het Huis te Heemstede, vanaf 1455 het Bernardieten Klooster en ook vanaf circa 1600 een nu vrijwel vergeten hofstede met de naam Meermond. Over deze voormalige hofstede is tot op heden nauwelijks gepubliceerd (1) en een beschrijving van deze buitenplaats ontbreekt in het boek *Noord-Hollands Arcadia* (2005) met gegevens over ruim 400 buitenplaatsen in onze provincie.

Het oude Meermond lag ongeveer ter hoogte van de huidige rioolwaterzuivering en het terrein van de gemeentewerf, ten noorden van de Cruquiusweg.

Tot Meermond in 1793 bij buitenplaats 't Klooster werd gevoegd, kende de hofstede zo'n vijftien eigenaren.

Jan Lubbertszoon Bus

De aanvankelijk naamloze hofstede lag ten noorden van de Molenwerf/Molen(werfs)laan. Huis en erf waren vóór 1640 bezit van de Haarlemse koopman Jan (Johan) Lubbertz. Bus(ch). Wanneer het huis precies gebouwd is, is onbekend. De oudste afbeelding vinden we op een kaart uit 1622 van de heerlijkheid Heemstede door landmeter Balthasar Floriszoon van Berkenrode. Meermond staat daarop afgebeeld als een huis met boomgaard.

Bus stamde uit een Vlaams emigrantengezin en was lid van de Doopsgezinde gemeente in Haarlem. Met recht kan Bus een grondspeculant genoemd worden. Behalve van Meermond met omliggende grond was hij sinds 1627 eigenaar van een perceel bij Bennebroek, omgeven door wei- en hooilanden, genaamd Gravenland. Hij had het voor 3000 gulden gekocht van Gerrit Jansz., distillateur in Haarlem. Verder was Bus vanaf 1629 eigenaar van de Stuyfberg. Deze gronden, waar later Bosbeek, Meervliet en Overthoorn (het huidige Merlenhoven) gebouwd werden, verkocht hij met winst door aan vermogende kooplieden uit Amsterdam of Haarlem, die er buitenplaatsen realiseerden. De meeste bezittingen zijn nog tijdens zijn leven doorverkocht. (2)

De hofstede die vanaf eind 17e eeuw Meermond heette, omvatte in de tijd van Bus 3 morgen (ruim 2,5 hectare) met daarnaast nog 600 roeden (0,85 hectare) in afzonderlijke stukjes land, die oorspronkelijk hadden toebehoord aan het rond 1578 opgeheven Bernardietenklooster Porta Coeli (Hemelpoort). Na opheffing zijn de kloosterbezittingen door de Staten van Holland toegewezen aan de pas opgerichte Academie van Leiden. Hierover ontstond een conflict met het stadsbestuur van Haarlem, dat uiteindelijk won en de resterende kloostergoederen kwamen onder beheer van het geestelijk Comptoir van Haarlem, die deze geleidelijk van de hand deed. Zo is het gebied, later aangeduid met

Deel van de kaart uit 1622 van Balthasar Floriszoon van Berkenrode. (Het noorden is ongeveer rechts-boven.) Rechtsonder mondt het Spaarne uit in het Haarlemmermeer. Linksonder ligt het Huis te Heemstede (Oude Slot) met rechts daarnaast de Molenlaan en de Molenwerf. Het huis dat daar het dichtste bij ligt is Meermond (linksonder het Bernardieten Klooster). (Kaart NHA, via Frits Hazenberg)

Meermond, in handen gekomen van Bus. Nog tot ver in de 18e eeuw moesten de eigenaars per jaar 20 stuivers erfpacht betalen aan de rentmeester van de geestelijke goederen in de stad Haarlem.

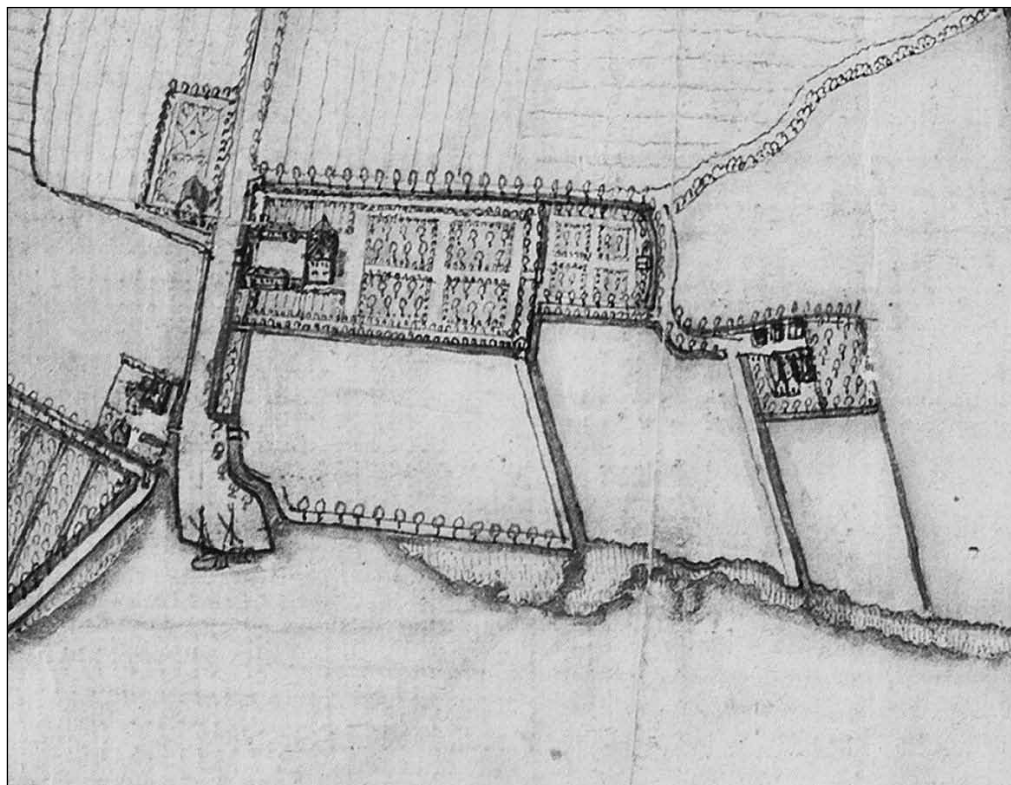
Opeenvolgende eigenaren

Pieter Janszoon Blanckert, een Rotterdamse koopman en presidentschepen van Schieland, kocht op 2 april 1641 de hofstede van Bus voor 8.000 gulden. Al een jaar later verkocht hij zijn pas verworven bezit aan de Amsterdamse koopman en bankier Mattheus Hoeffft (1606-1655), heer van Buttinge op Walcheren, heer van Zandvoort en heer van de Franse heerlijkheid Fontaine-Pereuse en gecommiteerde bij de Staten-Generaal. Hoeffft liet een nieuw herenhuis bouwen, aangeduid als “een schoone en treffelicke huysinge” en liet een “een welbeplante boomgaard” aanleggen. Op de kaart uit 1643 van de heerlijkheid Heemstede door Balthazar Floriszoon staat een tuin in geometrische stijl afgebeeld. In 1687 verkochten de erfgenamen van Hoeffft het land met buitenhuis (5 morgen en 263 roeden) aan de Amsterdammers Geertruijdt Bedt, Philippus Muije en zijn echtgenote Catharina Muije. De aankoopprijs van 7.500 gulden bleek achteraf rijkelijk hoog. Na het overlijden van Philippus Muije werd zijn weduwe failliet verklaard en haar aandeel in de hofstede bracht bij executoriale verkoop aan Cornelis van der Laen 1.675 gulden op. Voor in totaal 3.475 gulden wist Van der Laen heel Meermond te verwerven. In deze periode

kreeg de hofstede vanwege de ligging nabij het Haarlemmermeer de toepasselijke naam Meermond.

In 1718 verkochten de erven Van der Laen het Heemsteedse buiten aan de Amsterdamse koopman Pieter Grijspeert. In de transportakte is sprake van een herenhuis, erf, stalling, boomgaard, teelland, een weiland, alles samen drie morgen en 500 roeden. Grijspeert betaalde 8.000 karolus gulden en kreeg daarvoor ook een tweede en kleiner huis met boomgaard en weiland aan de zuidzijde van de Molenwerf. Ook dit huis met slechts 200 roeden grond heette Meermond. Grijspeert was gehuwd met Sara Blok. Over haar familie schreef P. van Eeghen in een artikel: *“Meer kans op een uitnodiging lijkt er bestaan te hebben bij Susanne’s andere halfzuster Sara, die in 1689 met de koopman Pieter Grijspeert (1597-1657) trouwde. Dit huwelijk bleef kinderloos en daar haar man geen broers en zusters had lijkt het, alsof er alle aanleiding bestaan heeft dat zij haar zuster en de kinderen daarvan zou uitnodigen op haar hofstede ‘Meermond’ aan het Spaarne bij het molenwerfje onder Heemstede, in 1718 door haar man gekocht en pas na haar dood in 1757 verkocht.”*(3)

Na het overlijden van Sara Blok werd Albertus Adrianus Houwink op 29 oktober 1757 de nieuwe eigenaar. Deze Amsterdamse koopman betaalde voor de hofstede met weiland plus een kleiner huis en omliggend erf nog slechts 2.900 gulden. De moestuin lag tegenover het land van de Heer van Heemstede die de schutting had laten weghalen. Daarover ontstonden in 1759 problemen omdat de koeien uit het land liepen en de moestuin beschadigden. Jan Diderik Pauw besloot daarop de afscheiding te herstellen. In 1771 stemde

Uitsnede uit de kaart van 1643 van Balthasar Floriszoon van Berkenrode. Het hoge huis links van het midden met de bijgebouwen is Meermond. De tuin is aangelegd in geometrisch patroon. De laan links komt uit op de molenwerf. De driehoekige punt links van de molens hoort bij het Huis te Heemstede. (Kaart NHA, via Frits Hazenberg)

Wethouder Van de Stadt ontving bij de officiële opening van Park Meermond op 25 juni 2010 de sleutel van het baggerdepot van buizerd Sultan. (Foto: Hans Krol)

de Heer van Heemstede in met het verzoek van Houwink een aantal bomen aan de Molenwerfslaan te rooien en daarvoor in de plaats een rij bomen te plaatsen vóór zijn moestuin.

Houwink raakte in financiële problemen en leende in 1782, met Meermond als onderpand, bij Willem Dólleman 6.000 gulden.

Sloop van het huis Meermond en de gronden bij 't Klooster gevoegd

Vier jaar later is Willem Dólleman (1724-1800, schout van Heemstede, notaris, baljuw, secretaris, bode en schutter) voor 2/3 eigenaar geworden van Meermond en oud-schepen Jan Sleght met schepen Cornelis van der Boon samen voor 1/3. Al in hetzelfde jaar, 1786, sloopte dit trio lokale bestuurders het

buitenhuis, maar het botenhuis, het vinkenhuis en de hemelkoepel (boogvormige koepel) lieten zij intact. (5)

Op oudejaarsdag 1786 kocht Willem Dólleman het resterende deel voor 933 gulden exclusief het huis aan de zuidzijde van de Molenwerfslaan.

Vervolgens verkocht Dólleman de hofstede op 1 februari 1792 voor 4.700 gulden aan Abraham Gerardus Blasius, een makelaar uit Amsterdam. Dat was wél met inbegrip van het stenen pand met erf dat voorheen ook Meermond werd genoemd (het 'tweede' Meermond).

Op 4 september 1793 werd Meermond bij de hofstede 't Klooster gevoegd (na 1920 Hageveld geheten). Eigenaar van 't Klooster was baron Cornelis Gerardus Josephus van Wijckersloot (1749-1804), heer van Grevenmachern (Luxemburg). Hij had 't Klooster verworven uit een erfenis van zijn schoonfamilie, vanwege zijn huwelijk in 1774 met Geertruida Roest van Alkemade. Hofstede 't Klooster was groot en duur. Het had een waarde van ongeveer f 50.000,-. Zoals gezegd zijn in 1793 de twee stukken weiland ter grootte van 3 morgen en 115 roeden "zijnde weleer een hofstede geweest een hofstede genaamd Meermont" definitief bij 't Klooster gevoegd.

In 1753 had de toenmalige eigenaar van 't Klooster, Arnold Pieter Blesen, al de hofstede Spaenburg (5) met grond bij 't Klooster gevoegd. Het herenhuis van deze hofstede werd na 1764 afgebroken. Van Wijckersloot overleed op zijn buiten 't Klooster en is, hoewel hij rooms-katholiek was, volgens zijn laatste wil begraven in de Nederlands Hervormde Kerk in Heemstede nabij de huidige preekstoel.

Meermond en weilanden als schilderij

De Heemstedse kunstschilder Willem Vester (1824-1895), die vele malen graslanden en koeien als onderwerp koos en zelf aan de Achterweg woonde, heeft diverse keren de terreinen van 't Klooster als thema gekozen. Het doek 'Heemstede' met de voormalige hofstede Meermond en de kerk aan de horizon, is in 1979 geveild bij Van Marle en Bignell in Den Haag. Hetzelfde werk werd op 17 april 2000 geveild bij Sotheby's in Amsterdam (taxatiewaarde 8.000 – 12.000 gulden). Dochter Gezina (Gesine) Vester (1857-1937) en H.G. Wolbers (1856-1926), allebei leerling van Willem Vester, hebben de weilanden met koeien rond 't Klooster ook op hun schilderijen afgebeeld.

Schilderij uit 1879 van Herman G. Wolbers, getiteld 'In den Schouwbroeker Polder bij Heemstede'.

Het ontwikkelen van plannen voor het nieuwe Park Meermond

De oorspronkelijke uitmonding van het Spaarne in het Haarlemmermeer lag zuidelijker. In 1440 is de huidige monding in de Ringvaart "die nye vairt after Heemste" gegraven onder leiding van Reynier, klerk van het hoogheemraadschap Rijnland. Het nieuwe natuurpark Meermond ligt feitelijk op een in vroeger tijd gedempt stuk Spaarne.

De begrenzing wordt gevormd door de Cruquiusweg, de gemeentewerf/milieustraat, de HBC-velden, de accommodatie van Model Auto Club Heemstede (MACH), de rioolwaterzuiveringsinstallatie van Rijnland, de weilanden en het

Ligging van Park Meermond (PM). R is de rioolzuivering, M de milieustraat van de Meerlanden, daartussen ligt het terrein van de Model Auto Club Heemstede. O is het Oude Slot en C het Cruquiusmuseum. Haven is de woonschepenhaven.

bosgebied van Hageveld, de Ringvaart en ten slotte de Cruquiushaven. Dit water maakte oorspronkelijk deel uit van het Spaarne en is vandaag de dag thuishaven van 17 woonschepen. Tot de jaren '70 van de vorige eeuw gebruikte de gemeente het gebied jarenlang als vuilnisstortplaats. Later werd vastgesteld dat op deze vuilnisbelt zwaar verontreinigd afval terecht was gekomen, onder meer afkomstig van een Haarlemse mottenballenfabriek. Dat vormde een gevaar voor milieu en gezondheid. Egalisering en verwijdering van het afval zou zeer kostbaar zijn. De bouw van woningen of het aanleggen van sportvelden was onmogelijk als gevolg van de gesteldheid van het ongeveer 5,5 hectare grote terrein, in hoogte variërend van -0,50 meter tot circa 6 meter boven N.A.P. Al in 1973 had het gemeentebestuur van Heemstede zich beraden welke bestemming aan het vervuilde terrein zou kunnen worden gegeven. Er werd een publieksprijsvraag uitgeschreven die werd beoordeeld in samenwerking met landschapsarchitect Carl van Empelen. Veel inzenders benadrukten de natuurwaarde van de flora en fauna van het terrein en namen de landschappelijke waarde van de omgeving als uitgangspunt. Ongeveer de helft bleek voorstander van actieve recreatie, de andere helft was voor meer passief gebruik. Ook waren er inzendingen die beide factoren combineerden. Uitgewerkte suggesties om de flora en fauna te bevorderen, zoals van de heer Th. A. van de Nes (destijds opzichter bij de gemeentelijke plantsoenendienst), zijn daadwerkelijk uitgevoerd.

Luchtfoto uit de folder die de gemeente Heemstede in 2003 verspreidde. Het toen nog aan te leggen Park Meermond ligt linksonder. Op de achtergrond links de koepel van Hageveld en rechts de flats van de Spaarneborgh. (Pandion luchtfotografie Westervoort)

Ratten, vuurtoren en een standbeeld

In 1991 sprak V.C. Klep met de heer G.E. du Pau, die sinds 1940 aan de Cruquiushaven woonde en intussen is overleden. Pau vertelde dat hij in vroeger tijd over de jachtpacht van de vuilnisbelt beschikte. Hij schoot er ratten. Volgens hem waren er toen meer ratten dan bewoners. Bij wat nu de Cruquiushaven is, stonden vroeger huisjes. In het moerasje trof hij eenmaal een menselijke schedel aan, volgens een archeoloog vermoedelijk restant van een Spanjaard of watergeus uit de 16 eeuw. Du Pau wist verder te vertellen dat bij de bouw van Hageveld in de jaren twintig van de vorige eeuw bij het graven van de bouwput oude gebruiksvoorwerpen en munten zijn aangetroffen en oude fundamenteën zijn blootgelegd.

In het gebied kwamen oeverzwaluwen en torenvalken voor. De haven was een paaiplaats voor snoeken en otters en er zijn ook hermelijnen waargenomen.

Uit overlevering wist hij de plaats van de oude vuurbaak ofwel vuurtoren en de loop van de toegang tot het Spaarne aan te geven. Oorspronkelijk was deze vuurtoren (ook aangeduid met vuurbaak, ton of lantaren) van hout en sinds het begin van de 18e eeuw van steen. Hij was gefinancierd door de stad Haarlem en ook eigendom van Haarlem. In 1847 noteerde een anonieme reiziger: *“Meer dan twintig duizend schepen varen er jaarlijks door Haarlem. (...) Nevens u ontwaart gij de Lantaren van de Meer, eene vuurbaak voor den uitgestreken waterplas, aan welks uitroeijing thans wordt gearbeid; maar zoo lang hij nog bestaat, een fraai gezicht oplevert. (...) Het schuitje dat u hier heeft overgebracht, zal u waarschijnlijk naar de Molenwerf terugvoeren, om van daar het dorp Heemstede weer te bereiken.”*

Du Pau liet ook weten dat op de oude Molenwerf nabij de Indische Buurt enige tijd een standbeeld heeft bestaan van Paul Kruger, de leider van de boerenopstand tegen de Britten en tot 1898 president van de Zuid-Afrikaanse Republiek. Heeft iemand van onze lezers daar nog een herinnering aan of misschien zelfs een foto van? We horen het graag.

Aanleg van het park op de voormalige vuilnisbelt

Het terrein is ook jarenlang in gebruik geweest als opslagplaats van uitgebaggerd slib. Uiteindelijk werd in navolging van Alphen aan den Rijn gekozen voor een functiegerichte sanering door het aanbrengen van een deklaag. De vervuilde grond is niet afgegraven maar is afgedekt en opgehoogd met een gemiddeld drie meter dikke laag van schone en licht verontreinigde grond en gerijpte bagger. Er waren 10.000 vrachtwagenritten nodig om de in totaal zo'n 150.000 kubieke meter materiaal aan te voeren.

Hierdoor ontstond een glooiend terrein met het hoogste punt op ongeveer dertien meter boven het maaiveld. De opdracht van de gemeente Heemstede is sinds eind 2004 voorbereid door de N.V. Afvalzorg Holding en uitgevoerd door aannemersbedrijf Heijmans. Het park is aangelegd volgens een ontwerp van Biesot Design uit Vijfhuizen. Kinderen van de Heemsteedse basisscholen hebben twee jaar achter elkaar bij boomfeestdagen geholpen bij de aanplant van bomen en heesters. De bestuurlijke voorbereiding vond nog plaats onder voormalig wethouder Jos Hargesmeets. De inrichtingskosten van ongeveer 1 miljoen euro zijn betaald door het bedrijf Afvalzorg dat hiermee elders afgegraven grond kwijt kon. Het park is alleen vrij toegankelijk voor fietsers en wandelaars en bereikbaar vanaf de Cruquiusweg, ingang naast de gemeentewerf (nummer 49) en ook via Hageveld.

Ter hoogte van de woonschepenhaven kan met een zelf te bedienen trekpontje de oversteek over het water worden gemaakt. Bij verschijnen van dit nummer is men reeds een paar weken aan het werk aan de aanleg van een tunneltje bij de Cruquiusbrug/N201, waarmee voor voetgangers en fietsers een verbinding gemaakt met het Oude Slot. Heemstede heeft nu een eigen uitkijkpunt met uitzicht op de omgeving, waaronder de Big Spotters Hill die als kunstwerk tot stand gekomen voor de Floriade 2002 in de Haarlemmermeer.

Hans Krol

Noten

- (1) Het Haarlems Dagblad schreef in een artikel over Park Meermond van 30 december 2008: "Weinig is er bekend over Meermond. De buitenplaats is in de periode van 1719 tot 1757 in het bezit geweest van de rijke Doopsgezinde familie Van Eeghen uit Amsterdam." De data kloppen niet en bovendien was geen enkele telg uit het koopmansgeslacht Van Eeghen ooit bezitter van de hofstede Meermond.
- (2) Over J.L. Bus als grootgrondbezitter, zie o.a.: Hans Krol. Geschiedenis van het buitengoed Bosbeek in Heemstede en van het adellijk geslacht Van Merlen. Heemstede, 1987.
- (3) P. van Eeghen, Driehonderd jaar de stad uit. In: 54e Jaarboek van het genootschap Amstelodamum, 1962, pagina 110.
- (4) Voor zover kon worden nagegaan zijn tussen 1700 en het jaar 1975 in Kennemerland 122 (+ 21) buitenplaatsen gesloopt. Van de 194 geïnventariseerde buitens kon van 21 geen exact sloopjaar worden vastgesteld. Zo'n 51 buitenplaatsen zijn heden nog aanwezig. Tussen 1775 en 1800 zijn 16 hofsteden afgebroken, in de jaren rond de (arme) Franse Tijd tussen 1800 en 1825 liefst 22, zoals 't Huis te Heemstede, en van 1825 tot 1850 nog eens 20. Bron: R. Mulder, Op afbraak: de sloop van buitenplaatsen in de periode 1780-1830. Doctoraalscriptie Utrecht, 2006.
- (5) Spaarenburg was volgens Frits Hazenberg gesitueerd op de plaats van de huidige oostelijke velden van HBC. De erfgenamen van Janneken Eustatius Manglerus verkochten dit huis in 1689 voor 600 gulden aan Franchois Elouet uit Haarlem. Op 22 April 1698 verkocht hij het voor 500 gulden door aan Cornelis van der Laen. In 1718 voegde Grijspeert dit 'kleine' Meermond bij het grote Meermond.
- (6) In de 17e en tot begin 20e eeuw was er nóg een buitenplaats met de naam Meermond: een grote lusthof in de Diemermeer aan de Amsteldijk gelegen onder Amstelveen. Deze is onder meer in eigendom geweest van de Amsterdamse burgemeester Jan Six. In poëzie is dit Meermond bezongen door o.a. Joannes Six van Chandelier (1657) en Nicolaas Simon van Winter (1755). Tevens is Meermond de naam van een VOC-schip geweest.

Bronnen en literatuur

A. van Damme. De buitenplaatsen van Heemstede, Berkenrode en Bennebroek 1628-1811. Haarlem, 1903.
 De loop van het Spaarne; de geschiedenis van een rivier. Haarlem, 1987.
 Documentatiemap Meermond, in Heemstede-collectie, Noord-Hollands Archief.
 Folder: Recreëren in het Heemstederveld. (Gemeente Heemstede, 2006).
 J.W. Groesbeek, Heemstede in de historie. 1972.
 Manuscript Dolleman over de geschiedenis van Heemstede.
 Informatie van Frits Hazenberg, die een publicatie over 't Klooster/Hageveld voorbereidt.

AANNEMER BOOMAN

Aannemersbedrijf C. Booman heeft 72 jaar in Heemstede gewerkt, vooral aan restauraties en groot onderhoud. Booman deed belangrijk werk aan aansprekende projecten als het Huis te Manpad en de 'witte huisjes' aan de Achterweg naast de Oude Kerk.

De beginjaren

1928 was het jaar waarin Cornelis Booman met zijn aannemerij begon, hetzelfde jaar waarin hij trouwde. Het bedrijf en de echtelijke woning waren aan de Cloosterweg op nummer 6-8 in Heemstede.

Booman begon alleen. De opdrachten bestonden uit onderhoudswerk en kleine verbouwingen. Toen er wat grotere opdrachten bij kwamen, kwam zijn broer Henk in het bedrijf werken, maar na een aantal jaren begon die een eigen bedrijf in Vijfhuizen. In 1953 verhuisde de familie Booman naar het Nicolaas Beetsplein. In 1952 was het achtste kind geboren en was de Cloosterweg als woonhuis te klein geworden. Het bedrijf verhuisde van de Cloosterweg naar een loods op het terrein van kruidenier Kompier aan de Camplaan 2, vlak om de hoek.

De volgende generatie treedt aan

In 1952 ging zoon Barend, 15 jaar oud, naar de Ambachtschool in Hoofddorp om het timmervak te leren; twee jaar dagschool, vier jaar avondschoon en vier jaar avondschoon voor het aannemersdiploma, in totaal tien jaar. In de tussentijd moest hij ook nog in

*Cloosterweg 6-8 rond 1950. In het derde pand van de hoek met het Wilhelminaplein met de hoge daklijst was het woonhuis en de werkplaats van Booman. Wat meer naar links zit bakker Van Dijk.
(Foto afkomstig uit: NHA)*

De ingrijpende verbouwing aan Achterweg nummer 17. Het hele dak ging er af.

militaire dienst. In 1954 kwam hij in het bedrijf, in 1965 werd het officieel C. Booman en Zn. Vader Booman overleed in 1967 op 59-jarige leeftijd.

In datzelfde jaar verhuisde de werkplaats naar de kolenschuur van de firma Teeuwen op de hoek van de Heemstedse haven, op de plaats waar het voormalige kantoor van het Zilveren Kruis staat, en daarna nog een keer naar het terrein van Cementbouw aan de Cruquiusdijk. Dat laatste was niet erg praktisch door de grotere afstand en de handicap van de ophaalbrug.

Tenslotte kwam de werkplaats in 1983 definitief aan de Voorweg op nummer 47, achter het huis waar Booman zelf al sinds 1971 woonde. Dat was een grote verbetering, vlakbij huis en centraal in het werkgebied.

Woningbouw

Booman deed tot 1997, zo'n 45 jaar lang, veel werk in het groot onderhoud van woningen. De opdrachten kwamen vrijwel allemaal uit Heemstede.

Woningbouwvereniging 'Heemstede's Belang', met huizen uit de periode 1921-1922 aan de Nicolaas Beetslaan, het Nicolaas Beetsplein, de Bosboom Toussaintlaan en het Wilhelminaplein, was een grote opdrachtgever. Vanaf 1952 kwamen daar huizen bij in de Componistenbuurt nabij de Johannes Verhulstlaan en Johan Wagenaarlaan. Ook al waren die woningen niet zo oud, toch moest er al snel het nodige onderhoud worden uitgevoerd. De opzichter van de woningbouwverenigingen was in dienst van de gemeente en zo ontstond ook de relatie met de gemeente.

Toen in 1995 drie kleinere woningbouwverenigingen samengevoegd werden tot één grotere, stopten de opdrachten aan Booman: bij zo'n grote vereniging paste ook een grote aannemer.

Werken aan monumenten

Naast de 'reguliere' opdrachten in de woningbouw waren er ook spannender zaken. In de jaren 1988-1991 was er heel wat werk aan de winkel bij het Huis te Manpad. Eerst waren in 1988 en 1989 de bijhuizen links en rechts van de toegangsweg aan de beurt en in 1990 het grote huis zelf. Van de twee bijhuizen zijn de daken deels vervangen, zowel het houtwerk als het lood- en zinkwerk. Van het grote huis is het lijstwerk van de goten vervangen en al het lood- en zinkwerk. Een bijzondere opdracht.

Ook speciaal was in 1990 de restauratie van de karakteristieke witte huisjes aan de Achterweg 13, 15 en 17, die dreigden te worden gesloopt, maar toch behouden zijn gebleven. Het werk bestond behalve uit conservering ook uit een ingrijpende verbouwing, zodat ze voor bewoning geschikt werden. Ze vormen nog steeds een sieraad voor de omgeving.

Het restauratiewerk aan het Huis te Manpad maakte dat de dienst Monumentenzorg geattendeerd werd op de prestaties van Booman en leverde dus ook meer opdrachten in deze richting.

Een project dat Barend Booman zich nog goed herinnert is een kapitaal pand aan de Kromme Waal in Amsterdam. Hij kende twee dames met een bedrijf voor de uitvoering van schilderwerk in monumentenpanden. Toen zij er achter kwamen dat Booman zich ook met restauratiewerk bezig hield, bezorgden ze hem een introductie voor het karwei aan de Kromme Waal.

Niet-alledaags

Ook niet-routineuze klussen werden bij Booman niet geweigerd. Zoals de totale vernieuwing van het dek van een tjalk van een bekende Heemstedenaar en voor Dubai de bouw van een stel in het water drijvende vlotten waarop fonteinen moesten gaan spuiten!

Het bijhuis aan de zuidkant van de oprijlaan van het Huis te Manpad. Aannemer Booman vernieuwde in 1988-1989 van dit huis en z'n spiegelbeeldige kopie aan de noordkant gedeeltelijk het dak. (Foto: Anja Kroon)

Het hele personeelsbestand van C. Booman en Zn. voor de werkplaats aan de Voorweg.

En soms kom je op een wonderlijke manier aan een opdracht. Een dame, die gecharmeerd was van een bank die zij in het kantoor van de Rabobank aan de Binnenweg had gezien, vroeg Booman om die voor haar na te maken. Daarvoor moest hij natuurlijk wel eerst op verkenning uit gaan. Hij toog naar het bankkantoor en begon de maten op te nemen en een schetsje te van het meubelstuk te maken. Een employé vroeg hem wat hij aan het doen was. Toen hij dat uitlegde vond de medewerker het moment gekomen de directeur te informeren, die daarop prompt uit zijn kantoor kwam en Booman uitnodigde voor een gesprek. Van het één kwam het ander en uiteindelijk ontstond er zo'n hartelijke relatie tussen de heren, dat Booman er een nieuwe klant bij kreeg: de Rabobank Heemstede en Omstreken. Die had toen nog zes vestigingen in deze buurt. En dat leverde hem een smak werk op, want in die tijd moest er allerlei beveiligingsapparatuur worden geïnstalleerd. En dat dus maal zes. En ... hij was niet eens klant bij de Rabo! Maar dat is er daarna toch snel van gekomen.

Sluiting van het bedrijf

In 1997 ging Barend Booman met de VUT. Een van zijn zoons had zijn bedrijfsdiploma's gehaald en een poosje in het bedrijf gewerkt, maar gaf er uiteindelijk toch de voorkeur aan een heel andere richting op te gaan. Er werd nog een poging gedaan het bedrijf door de werknemers te laten voortzetten, maar om uiteenlopende redenen lukte dat niet. Op 31 december 2001 sloot C. Booman en Zn definitief de deuren. Het bedrijf had afwisselend tussen de drie en zeven werknemers gehad. De werknemer met de langste staat van dienst had er in 2001 34 jaar gewerkt, de volgende in anciënniteit 27 jaar. Maar een onmisbare kracht was mevrouw Booman, die weliswaar niet met hamer of zaag aan de gang ging, maar wel als telefoniste en secretaresse een centrale rol bij de klantencontacten had.

Frans Harm

VAN MEUBELCHITS, SCHELLEKOORDEN EN RIPSCHIE GORDIJNEN

HERINRICHTING VAN HET HUIS TE BENNEBROEK IN 1862

Een toevallig bewaard gebleven bestellijst uit 1862 is de aanleiding voor dit verhaal. Het is een order in opdracht van de toenmalige ambachtsheer van Bennebroek Gerrit Willink, voor de stoffering en een deel van de verdere aankleding van het Huis te Bennebroek. Wat op het eerste gezicht een saai opsomming van allerlei artikelen lijkt, geeft bij nadere bestudering een prachtig kijkje in de wereld waarmee grote huizen in de 19e eeuw werden ingericht.

Het is al weer bijna veertig jaar geleden dat het ooit zo statige Huis te Bennebroek aan de Binnenweg in Bennebroek gesloopt werd en er op die plek nieuwe serviceflats gebouwd werden, die de oude naam behielden: Huis te Bennebroek. De bewoners leven er op historische grond, de plek waar vanaf het midden van de 17e eeuw de ambachtsheren en -vrouwen van Bennebroek woonden.

Korte geschiedenis van het Huis te Bennebroek

Toen Adriaan Pauw jr. in 1653 ambachtsheer van Bennebroek werd, liet hij een huis bouwen op de hoek van de huidige Schoollaan en de Meerweg, de latere pastorie van de Hervormde Kerk. In 1657 ruilde hij dit huis met de hofstede Duinwijck, gelegen op de linnenblekerij Duinlust. Pauw begon al snel na 1657 met de uitbreiding en verfraaiing van Duinwijck en besteedde daar veel geld aan. Er is in documenten uit die tijd sprake van “op- of herbouw”. De naam Duinwijck is niet direct verdwenen, maar geleidelijk aan vervangen door Huis te Bennebroek. Na drie generaties Pauw waren er geen erfgenamen en kwamen het huis en de ambachtsheerlijkheid eerst in handen van Willem de Bruin en in 1761 van Johan Nutges. Zijn zoon Gerrit breidde het grondgebied rond het huis uit en kocht onder andere de hofstede Swartsenburg, die ten noorden van het huis ligt en tot 1950 bij het Huis te Bennebroek zou blijven horen.

Johanna Nutges, kleindochter van Johan, trouwde met Arnoud David Willink. Hun zoon Gerrit Willink liet als ambachtsheer het huis en de tuinen tussen 1860 en 1862 ingrijpend aanpassen. Na Gerrit volgden nog drie generaties Willink. De laatste ambachtswaive, Arnoldine Leonie Willink, stierf in 1950 zonder erfgenaam en liet het huis met waardevolle inboedel en een deel van de grond en bijgebouwen na aan de Hervormde Kerk van Bennebroek. Voorwaarde was dat ze er een rusthuis voor bejaarden van zouden maken. Het huis was oud en zeer slecht onderhouden en kon pas in 1953 als rusthuis in gebruik genomen worden. De exploitatie bleek te duur. In 1972 werd het huis afgebroken en kwam er nieuwbouw.

Gerrit Willink, ambachtsheer van 1858 tot 1878

Ambachtsheer van Bennebroek, had je daar een fulltime baan aan? Nee, zeker niet. Soms hadden de ambachtsheren ook belangrijke overheidsfuncties in Den Haag of Amsterdam (zoals de familie Pauw) of waren ze koopman (zoals Willem de Bruin en Johan en Gerrit Nutges). Hoeveel tijd ze aan Bennebroek besteedden hing ook af van hoeveel interesse ze ervoor hadden. Bovendien waren na de Franse tijd de rechten en daarmee bezigheden van de ambachtsheer behoorlijk ingeperkt.

Ambachtsheren en ambachtsvrouwen van Bennebroek	
1653-1697	Adriaan Pauw jr
1697-1719	Anna Christina Pauw (dochter van Adriaan jr.)
1719-1737	Adriana Constantia Pauw (dochter van Anna Christina)
1738-1761	Willem de Bruin
1761-1777	Johannes Nutges
1777-1784	Ida Maria Nutges-Hoogstraten (vrouw van Johannes)
1784-1816	Gerrit Nutges
1816-1858	Johanna Maria Willink-Nutges (dochter van Gerrit. Haar man Arnoud David Willink uit Amsterdam voerde de titel ambachtseer, maar zij was de ambachtsvrouw)
1858-1876	Gerrit Willink (trouwde met zijn nicht Elisabeth Aleyda Nutges)
1876-1899	Elisabeth Aleyda Willink-Nutges
1899-1927	Johanna Georgina Maria Willink-Willink (dochter van Gerrit en Aleyda en getrouwd met haar neef Jacob Hendrik Willink, die zich, net als Arnoud David ambachtseer liet noemen maar het officieel niet was. Hij overleed in 1908.)
1928-1950	Arnoldine Leonie Willink

Woonde de ambachtseer altijd in Bennebroek? Nee, ook zeker niet. Soms verbleven ze er maar korte periodes per jaar en hadden ze nog één of meer andere huizen. Dat laatste gold ook voor Gerrit Willink. We kunnen ons nauwelijks voorstellen hoe vermogend hij geweest moet zijn. Het moet familievermogen geweest zijn, want al was hij was meester in de rechten, hij deed geen werk in die richting en had waarschijnlijk überhaupt geen betaalde functie. Hij was actief in kringen van de protestantse Reveilbeweging en wat losser van de kerk staande geloofsbewegingen en vertaalde veel christelijke teksten uit het Engels en Frans. Dat alles al vóór hij het ambachtseerschap van zijn moeder erfde. Hij woonde in die tijd in Amsterdam aan de Keizersgracht, maar hij was ook eigenaar van Spruitenbosch in Haarlem, aan de oostkant van de Wagenweg ter hoogte van de huidige Westerhoutstraat. In Oegstgeest huurde hij in 1856 kasteel Oud-Poelgeest en ging er wonen. Een aantal jaren later kocht hij dit kasteel.

In 1858 erfde hij het Huis te Bennebroek met alles wat daarbij hoorde. De waarde van deze bezittingen voor de erfenis gesteld op 110.000 gulden. Waarschijnlijk was er na alle aanpassingen die Pauw zo'n honderd jaar daarvoor uitgevoerd had, weinig meer met het huis en het park gebeurd. Gerrit Willink besloot beide geheel volgens zijn wensen te laten aanpassen.

Architect Saraber en tuinarchitecten Zocher

Willink gaf de Haagse architect Eli Saraber opdracht een ontwerp voor de verbouwing en uitbreiding van het Huis te Bennebroek maken. Het was een ingrijpend plan. De gevels werden veranderd, er kwam een aanbouw en er werden warandes gemaakt. De indeling binnen werd flink gewijzigd en bordes en trappen werden verhoogd. In alle ramen kwam wit Frans glas. In de tuin werd bovendien een oranjerie gebouwd. De aanneemsom van meestertimmerman J. van Ek uit Haarlem was 23.500 gulden, maar door meerwerk kwam daar nog van alles bij. De nieuwe landschappelijke aanleg van de tuin, ontworpen door J.D. Zocher jr en L.P. Zocher, kostte ook nog eens 10.000 gulden. Zowel Saraber als de Zochers moeten goed bevallen zijn, want Willink schakelde hen later ook in op Oud-Poelgeest.

Een nieuw interieur

Door de nieuwe indeling van het huis en waarschijnlijk gewoon ook omdat Gerrit Willink en zijn vrouw dat wilden, werd het Huis te Bennebroek vrijwel geheel opnieuw gestoffeerd en van overige aankleding voorzien.

De firma die de opdracht kreeg was T.J. Bon & Co uit Amsterdam, gevestigd aan de “Singel bij de Korsjespoortsteeg SS 50”.

Alle ruimtes in het huis zijn apart vermeld, achtereenvolgens: de spreekkamer, de gotische (“Gotike”) zaal, de groene zaal, de koepel, de blauwe zaal, de zaal (zonder toevoeging), de keuken, de “kamer bij den keuken” of dienkamer, de “kamer naast den deur” (wellicht vestiaire), de trap, de grote logeerkamer, de kleine logeerkamer, de slaapkamer, de kamer van mevrouw, de kamer van “Mijnheer”, de kamer van de “Jonge Juffrouw”, de studeerkamer, de kamer van “den Jongen Heer”, de badkamer, de provisiekamer, de kamer van de gouvernante en de kamertjes op zolder en “bodekamers”.

Het gezin bestond in 1862 uit vier personen. Twee kinderen waren jong overleden, de andere twee waren zoon David Arnoud, geboren in 1844, en dochter Johanna Georgina Maria uit 1848. Ze waren in 1862 respectievelijk 18 en 14 jaar oud. De gouvernante zal dus vooral bedoeld zijn geweest voor de dochter.

De lijst van de firma Bon staat vol woorden die anders gespeld dan ons huidige Nederlands, niet altijd consequent gespeld zijn, vernederlandst Frans zijn of echt Frans. Veel termen zijn archaïsch. Neem daarbij nog het soms heel moeilijk leesbare handschrift en het is duidelijk dat het voor een deel gissen blijft wat er precies bedoeld wordt. (Waar letterlijk geciteerd is, is de spelling van de lijst aangehouden. Niet goed leesbare woorden staan tussen vierkante haken.)

Gotisch decor en velouté

Veel kamers worden behangen. De lijst begint met “het in den grond zetten, met linnen bespannen en 2 malen grondpapier” van alle ruimtes behalve de keuken, de dienkamer, de

trap, de koepel en de kamertjes op zolder.

Hoe chic het behang was dat daar dan overheen kwam, was waarschijnlijk afhankelijk van hoe representatief de ruimte was of voor wie de kamer bestemd was. De blauwe zaal krijgt kostbaar “blauw vélouté décor”. Veloutébehang is linnen of papieren behangsel waar met behulp van drukblokken en lijm motieven op aangebracht zijn van wol- of zijdescheersel. De motieven hebben dus reliëf en zien er viltachtig uit. De kosten van materiaal en plakken waren voor deze zaal bijna 190 gulden. De gotische zaal wordt twee keer extra in de grond gezet

Spruyt & Bosch, hier in 2008, was midden 19e eeuw eigendom van Gerrit Willink. (Foto: Marloes van Buuren)

Ansichtkaart van het Huis te Bennebroek, ca 1900. (Noord-Hollands Archief)

en over het grondpapier komt “gotisch décor”, totale kosten 75 gulden. Vóór de 19e eeuw was behang overigens alleen van textiel of leer, in de 19e eeuw werd het door de industrialisatie mogelijk rollen bedrukt papierbehang te maken.

De enige ruimte waarvan behalve een nummer ook nog de soort behang genoemd wordt is wonderlijk genoeg de badkamer, waarvoor “15 rol marmer” is opgenomen, wat we wel zullen moeten lezen als behangpapier met een marmermotief. De badkamer zal één van de nieuw gebouwde ruimtes in het huis geweest zijn, want voor 1900 had eigenlijk niemand een aparte badkamer.

In de logeerkamers en de kamers van de kinderen en de gouvernante wordt er behalve het behang zelf ook nog een sierrand (band) geplakt.

Vitrages

Vrijwel alle ruimtes krijgen vitrage. In de gotische zaal, de groene zaal en de zaal komen kanten vitrages (“quipure gordijnen”; ‘quipure lace’ is kant met een bloemmotief) met kanten embrasses. Voor iedere zaal is er een ander motief kant. Embrasses zijn de banden waarmee de gordijnen opgenomen worden. Ze zijn met oogjes bevestigd aan embrassehaken aan de muur of in het kozijn. Ook die haken staan steeds apart vermeld net als het hele ophangstelsel inclusief de schroeven. Alle vitrages komen aan koperen roeden te hangen.

Voor de kamers van de familie en de gouvernante en voor de blauwe zaal is de vitrage van neteldoek, afgezet met in totaal zes verschillende soorten “tulle kant”. Neteldoek is een vrij los gewoven, gebleekt en soms iets gesteven katoenen weefsel.

De keuken, de provisiekamer en de badkamer krijgen simpele vitrages van neteldoek zonder kant. In de badkamer worden ze gespannen tussen platte koperen roeden onder en boven. Ook bij diverse deuren (niet nader gespecificeerd, maar waarschijnlijk in de hal) gebeurt dat. Ze worden in het midden bij elkaar genomen met een kanten embrasse.

Op de zolder en de bodekamers is de vitrage van “baptist”. Baptist klinkt chiquer dan

neteldoek en was ook iets duurder: Neteldoek kostte zo'n 40 cent per el, batist 50. (Een el is 69 centimeter.) Er is ook nog sprake van 22 el "gizelle", dat maar 8 cent per el kost. Misschien een simpele soort kant? Het is in ieder geval veel goedkoper dan de tulen kant.

Overgordijnen

Ook hierbij krijgen de zalen natuurlijk weer de mooiste stoffen. De gotische zaal krijgt "repsche gordijnen met lambrikein", voering en agrement. Repsch, ripsch of rips is een dicht geweven geribde stof van katoen of zijde. Lambrekijn is volgens Van Dale een horizontaal hangende, van onderen getande reep stof als draperie aan vensters, bedhemels enz. In de verklarende woordenlijst in *Vier eeuwen leven in toen* staat ook de term lambrequin: een gestileerd motief in de vorm van een draperie met kwasten. De gordijnstof kostte f 5,50 per el. Agrement diende als afwerking en/of versiering. Het kon koord, band of lint zijn. Het hier gebruikte materiaal kostte f 1,20 en 1,50 per el. Verder wordt er ook nog franje gebruikt van f 2,50 per el.

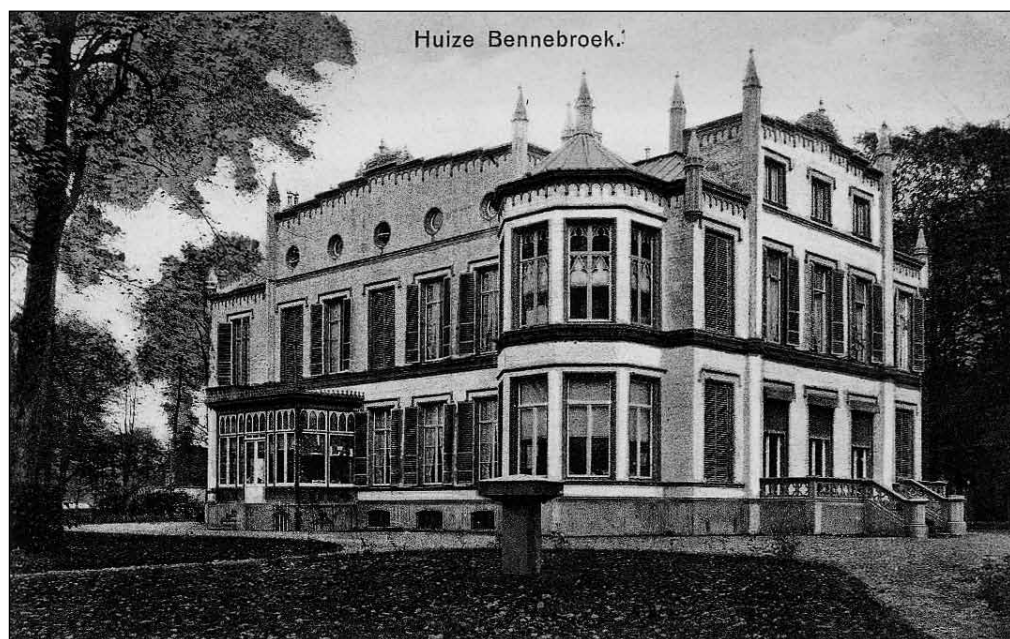
Bij de gordijnen horen "3 galeries gothique van nooteboom, zwart". Ik veronderstelde eerst dat dit kooftijsten waren, maar in andere ruimtes worden ook koperen en vergulde galeries gebruikt en dat klinkt weer meer als de gordijnroeden. Die van notenhout kosten 50 gulden per stuk. Ook de overgordijnen krijgen embrasses van f 6,25 per stuk met elk twee embrassekwastjes.

Materiaal en plaatsen van deze drie stel overgordijnen kost bijna 1000 gulden, een aanzienlijk deel van de totale rekening van Bon die 11.000 gulden bedraagt.

Voor de zaal staan "3 stel repsche gordijnen met galeries en ornamenten volgens opgaaf" vermeld, zonder verdere specificatie. De kosten zijn 870 gulden.

Voor de groene zaal is Willink aanzienlijk goedkoper uit. Daar worden de bestaande groene overgordijnen voor een luttel bedrag vermaakt en geplaatst. Datzelfde geldt voor de damasten gordijnen in de kamer van de gouvernante.

De grote logeerkamer en de kamer van de zoon krijgen één vermaakt stel gordijnen en

Ansichtkaart van het Huis te Bennebroek, ca 1905. (Noord-Hollands Archief)

Foto uit de catalogus van de publieke verkoping van de inboedel van het Huis te Bennebroek in 1950, de salon.

één niet al te duur nieuw stel. De blauwe zaal was blijkbaar niet zo groot. De twee ramen krijgen damasten gordijnen die aan stof met agrement en franje slechts 85 gulden kosten. Voor de kamer van mevrouw worden fraaie gordijnen besteld: “vier stel meubelchitzte gordijnen, gevoerd en met gekapitonneerde lambrikeins”. Chitz, chits of sits is een fijndradig katoenen weefsel, volgens Van Dale oorspronkelijk in Indië gemaakt en bedrukt met bonte, meestal kleine figuren op lichte grond. Capitonneren is vullen met een zachte, verende laag en vervolgens vastzetten met knopen. Samen kosten de gordijnen iets meer dan 650 gulden. Het is niet duidelijk of met de kamer van mevrouw ook de echtelijke slaapkamer bedoeld wordt of dat meneer en mevrouw aparte kamers hadden. In ieder geval wordt voor de kamer van mevrouw ook “ledikantsgordijn” vermeld met een gecapitonneerde hemel.

Meneer krijgt “3 stel Nankinsche gordijnen met lambrikein”. Nanking is stof, geweven van wilde Chinese zijde.

Voor dochter en zoon zijn er goedkoper gordijnen van meubelchintz.

De groene zaal krijgt eikenhouten galleries, de zaal vergulde, de blauwe zaal koperen en de kamer van meneer “galleries met staal en consoles”.

Voor de spreekkamer zijn geen galleries vermeld, maar wel “zwarte stokken, zwarte consolen, zwarte knoppen, zwarte trekkwastjes”, behorend bij de overgordijnen.

De logeerkamers en de kamer van mevrouw hebben dezelfde materialen in mahoniehout. Op de logeerkamers zijn ook de gordijnringen van mahoniehout, bij mevrouw van koper.

Tapijt

Je zou misschien verwachten dat juist de zalen parket op de grond hadden, maar ze krijgen allemaal tapijt dat gespijkerd wordt. Dat klinkt toch meer naar vaste vloerbedekking.

In de spreekkamer komt Schots tapijt, in de gotische zaal Brussels tapijt, in de zaal “tibeau” (ondertapijt?) en [... Wilsons?] tapijt, in de blauwe zaal [tapiserij?] tapijt.

Toen in 1950 de inboedel geveild werd, waren daarbij ook nog een paar tapijten.

De ruimtes het huis hebben in de veilingcatalogus andere namen dan op de lijst van Bon, zodat niet helemaal duidelijk is welke ruimtes overeen komen. Ook is niet zeker dat intussen niet nog een keer nieuw tapijt gelegd was, maar heel intensief zullen de ruimtes niet gebruikt zijn. Gezien de hoge aanschafprijs en het feit dat er al heel lang weinig tot niets aan het huis gedaan was, is het mogelijk dat het nog om de tapijten uit 1862 gaat. In de veilingcatalogus is sprake van een tapijt uit de ‘Eikenhouten kamer’. Dit zou de groene zaal kunnen zijn, waar ook de galeries van eikenhout zijn. Het tapijt wordt omschreven als: “Een Deventer tapijt met medaillon van Gotisch kerkraam op rood-groen fond van ovale motieven, 10,75 x 4,- m. Slijtageplekken, op verschillende plaatsen uitgesneden en beschadigd aan de randen.”

Dan is er het boudoir; de kamer van mevrouw? Daar wordt in 1950 aangeboden:

“Een fraai gebloemd Aubusson tapijt met medaillon in het midden en aan de randen uitgesneden voor de schoorsteen, 4,40 x 5,00 m.” Het Franse Aubusson is vooral beroemd om z’n wandtapijten, maar er werden ook vloerkleden gemaakt en bekleding voor stoelen. Terug naar de lijst van de firma Bon. Op de trap komt een “[New] Brusselsche looper” met koperen roeden en consoles en op de vloer van de koepel een “cocosnoot mat” van ongeveer 15 meter lengte. Het lijkt er dus op dat de koepel een hal of gang was. De badkamer krijgt vloerzeil. Voor de overige ruimtes is geen tapijt of andere vloerbedekking vermeld.

Foto uit de catalogus van de publieke verkoping van de inboedel van het Huis te Bennebroek in 1950, het boudoir.

Deuren, schellentrekkers en schilderijduimen

Voor vrijwel alle ruimtes zijn deurknoppen opgenomen, vaak passend bij de materialen die bij de gordijnen gebruikt zijn, dus zwart in de spreekkamer, mahonie in de gotische zaal, eiken in de groene zaal. De blauwe zaal en de kamer van mevrouw krijgen deurknoppen "op beguille" respectievelijk "à beguille". Wat dat is heb ik nog niet kunnen achterhalen.

Voor de kamertje op zolder zijn 20 dubbele deurknoppen opgenomen en 24 enkele.

Die laatste zijn waarschijnlijk bedoeld voor vaste kasten.

Vrijwel alle deuren worden voorzien van kristallen deurplaten, die vroeger gebruikt werden tegen vieze vingers en ter verfraaiing. Op zolder en bij de wat simpelere gebruiksruidtes gebeurt dat niet. Verder worden in veel deuren sleutelgaten ingeslepen.

In de zalen, de studeerkamer, de spreekkamer, de kamers van meneer en mevrouw en alle slaapkamers worden schellentrekkers aangebracht. Je moest immers het personeel kunnen roepen. Voor de meeste van die ruimtes is er ook een postje van koperen schilderijhaken en het plaatsen van die schilderijen.

Meubels en dekens

Gezien alle overige artikelen en werkzaamheden lijkt het niet logisch dat er ook meubelen op de lijst staan. Toch is dat zo. Voor de gotische zaal een "nootenboomhouten" buffet en twee dito dressoirs. Stoffering van meubelen ligt meer voor de hand, maar het gaat slechts om twee stoelen voor de kamertjes op zolder: "1 stoel met moquette gedekt, 1 stoel met leder gedekt". Moquette is volgens Van Dale: fluweelachtig trijp, pluche met ingeweven patronen. Een andere afwijkende post is de aanschaf van twee dekens met zijden franje voor de grote logeerkamer.

Laatste posten en totaal

De bon eindigt met posten voor transportkosten van de goederen en reis- en verblijfskosten van de werklieden: "betaald aan Verschuur voor kostgeld: 246, 88, idem aan de vrachten van de spoor voor de werklieden: 113,84, idem aan vracht en kruiloon voor de goederen : 82,14".

Dan volgt nog een kort lijstje werkzaamheden voor het huis aan de Keizersgracht.

Het gaat vooral om onderhoud: het wassen van gordijnen, reinigen van kleden, kloppen van de lopers, franje aanzetten, inkorten van een kleed en ook nog het bekleden van één stoel met leer. Samen voor een bedrag van 235 gulden.

De totale rekening voor alle materialen en werkzaamheden bedraagt f 11.060,88, waarvan voor het Huis te Bennebroek f 10.823,58.

PRIJS f 2.-

**KUNST-, ANTIEK- EN
INBOEDELVEILING**
uitsluitend uit het bezit van wijlen
MEJONKVROUWE A. L. WILLINK
Ambachtvrouwe van Bennebroek

CATALOGUS

van een belangrijke inboedel, bestaande uit: antieke e.a. Meubelen, Klokken, Pendules, enz., Chinees en Europees Porselein en Aardewerk, Brons, Tin, Koper, Kristal en Glaswerk, Schilderijen, Aquarellen, Dessus de portes, Kleden, Zijden borduursels, Damast, Kantwerken, uitgebreide Bibliotheek, en een belangrijke hoeveelheid Familie-juwelen, Gouden voorwerpen, Zilverwerken, Gouden en Zilveren munten en leg-penningen, Plaatsgoederen, w.o. marmeren tuinbeelden.

PUBLIEKE VERKOPING TE BENNEBROEK

in het Huis te Bennebroek, aan de Binnenweg No 6, van 25 tot en met 31 October 1950
onder Directie van

P A U L . B R A N D T

Makelaar - Taxateur - Veilinghouder - Pieter de Hoochstraat 30, Amsterdam, Telef. 23997

Deel van de voorzijde van de veilingcatalogus uit 1950.

778. Twee zwart gelakte fauteuils, bekleed aan rug, zitting en armleggers met gecapitonneerde grijze en gebloemde stof en een stoeltje met open rug.

779. Twee damesfauteuils, overtrokken met blauw zijden damast, gecapitonneerd in de ruggen, en voorzien van kwasten en franje.

780. Een fauteuil, bekleed met goudgele trijp, rug en zitting versierd met petit point naaldwerk, voorstellende: dame en heer bij het vissen en bloemen. Voorzien van kwasten en franje.

781. Een stoel bekleed met bruin gecapitonneerde zijde aan rug en zitting, voorzien van geborduurde strook en franje.

Indruk van de stoffering van enkele stoelen uit de kleine salon (veilingcatalogus 1950).

Problemen over de rekening

Het was niet zo dat Willink alles zonder slag of stoot betaalde. Blijkbaar vond hij de kosten van een aantal posten veel te hoog en stuurde hij de bon met een begeleidende brief terug. Die is niet bewaard gebleven, maar wel het antwoord van de firma Bon daarop, geschreven op 24 Maart 1863. De tekst luidt:

“WelEd. Heer

Het doet ons leed uit uwe geëerde missieve te bespeuren zoo geheel uw vertrouwen te hebben verloren. Wij hebben onze rekening nauwkeurig nog eens nagezien, doch moeten Ued. Bekennen dat er in de prijzen noch in de artikelen erreur is, integendeel, als

Ued zich de prijs van het meubelchits herinnert of genoteerd heeft zult Ued. wel een aanmerkelijk verschil ten uwen voordeele ontdekken, daar wij Ued. deze [preventief] hooger hebben opgegeven, veroorzaakt doordien wij de onkosten daarop toen nog niet precies wisten, daarenboven hebben wij ook de katoenen stoffen en voeringen en allen tot de oude prijs genoteerd, niettegenstaande deze artikelen tijdens dat wij voor Ued. werkzaam waren 35 à 40% in prijs gestegen waren en thans 60% hooger zijn, hetgeen mede een aanmerkelijk verschil maakt en Ued. in aanmerking gelieve te nemen, het lag geenszins in onze bedoeling onze rekening noodeloos te doen klimmen hoe gaarne wij ook verkoopen!

Aangezien de stoffaadje over het algemeen van een goedkoope soort is, hebben wij zulks in aanmerking nemende vermeend door het gebruik van een weinig meer stof het geheel bevalliger en eenigzins [...] te doen voorkomen te meer daar die genre van garneren ons zelf op ons magazijn door Mevrouw is te kennen gegeven, daar Ued. zulks bij een dame boven of te Utrecht heeft gezien en hebben wij welligt een weinig te veel naijver aan den dag gelegd, doch hebben, wij herhalen het altijd, de [...] prijs der stof in het oog houdende vermeend door het gebruik van eenige ellen meer stof veel ter verfraaiing konden bijdragen, zijnde over het algemeen de prijzen van het opmaken zoo billijk gesteld, dat zoo Ued het aan het oordeel van deskundigen onderwerpt, het door niemand minder kan worden opgemaakt. Het doet ons innig leed (dat) Ued. zulks in twijfel trekt, daar wij overtuigd zijn Ued. in alle opzichten eerlijk te hebben bediend.

Wat nu onze leveranciers betreft, deze gelooven wij door niemand beter kunnen worden gekozen, hebben wij de overtuiging dat het de voornaamste huizen zijn welke koopwaar wij gerust kunnen garanderen.

De prijs der dressoirs komt Ued. hoog voor doch als Ued. dezelve nauwkeurig beziet, zult Ued. tot de overtuiging komen, dat er aan een dressoir voor een werkman nagenoeg hetzelfde werk is als aan een buffet en alleen verschilt de beide paneelen op de zijde en de deuren, voor het overige evenveel arbeidsloonkosten.

Terwijl Ued. bijgaande de rekening terug verlangt, hopen wij dat Ued. na deze ophelderingen tot andere gedachten moge komen en [vleien?] wij ons dat dezelve nu

gunstig door Ued. zal worden opgenomen, waarmede wij de eer hebben met de meeste hoogachting te zijn, [Uwed. den dienaren?....]"

Blijkbaar liet Willink zich overtuigen. De rekening is vier dagen later op 28 maart voldaan.

Overige gegevens over het interieur van Huis te Bennebroek

De werkzaamheden in het huis waren rond 1864 klaar, al is er in 1865 volgens Verkaik nog sprake van nieuwe lambriseringen. Waarschijnlijk is er na de inrichting door Gerrit Willink niet zo heel veel meer veranderd. Toen de laatste ambachtsvrouw in 1950 overleed, werd de boedel van het huis geveild. Zo'n vierduizend belangstellenden kwamen kijken naar de in het huis tentoongestelde zaken. De boedellijst telde 1715 nummers. Er waren prachtige dingen bij, maar het huis zelf was sterk verwaarloosd. In een artikel in de Panorama lezen we: "In een sombere kamer, met ramen waarvoor verschoten draperieën aan het fin de siècle herinnerden, stonden de kostbare serviezen: Delfts blauw, Sèvres, Saksisch en Chinees. De meeste belangstelling ging uit naar een uit driehonderdvier stuks bestaand Frans porseleinen eetservies, versierd met landschappen, vogels, bloemen in kleuren, gestileerde planten en randen in goud met monogram. De foedralen van biljartlaken, waarin vele kostbaarheden bewaard werden, waren weggevreten door motten uit lang vervlogen dagen. In vitrines schitterden de familiejuwelen, kleinodiën, die zelden geveild worden."

Ook staat er dat de eetkamer tot een half jaar daarvoor nog net zo was ingericht als aan het eind van de 19e eeuw. Het is niet waarschijnlijk dat tussen 1862 en 1899 (het jaar dat de weduwe van Gerrit Willink overleed) nog veel veranderd was.

Van de salon en het boudoir (in de lijst van Bon vermoedelijk één van de zalen en de kamer van mevrouw) zijn foto's bewaard gebleven. In het boudoir zijn enkele gordijnen met draperieën en embrasses zichtbaar.

Een paar elementen uit het interieur zijn heel dichtbij het huis terecht gekomen: enkele fraaie paneelschilderingen en ornamenten zijn op de veiling in 1950 gekocht door architect Jacobus Smits die toen tegenover het Huis te Bennebroek woonde op de Binnenweg 35. Hij plaatste de schilderingen en ornamenten in de kleine voorkamer, waar de huidige bewoners er nu nog van genieten. Zij waren het ook die mij een kopie verstrekten van de lijst en de brief die ik voor dit artikel gebruikt heb, waarvoor mijn hartelijke dank.

Marloes van Buuren

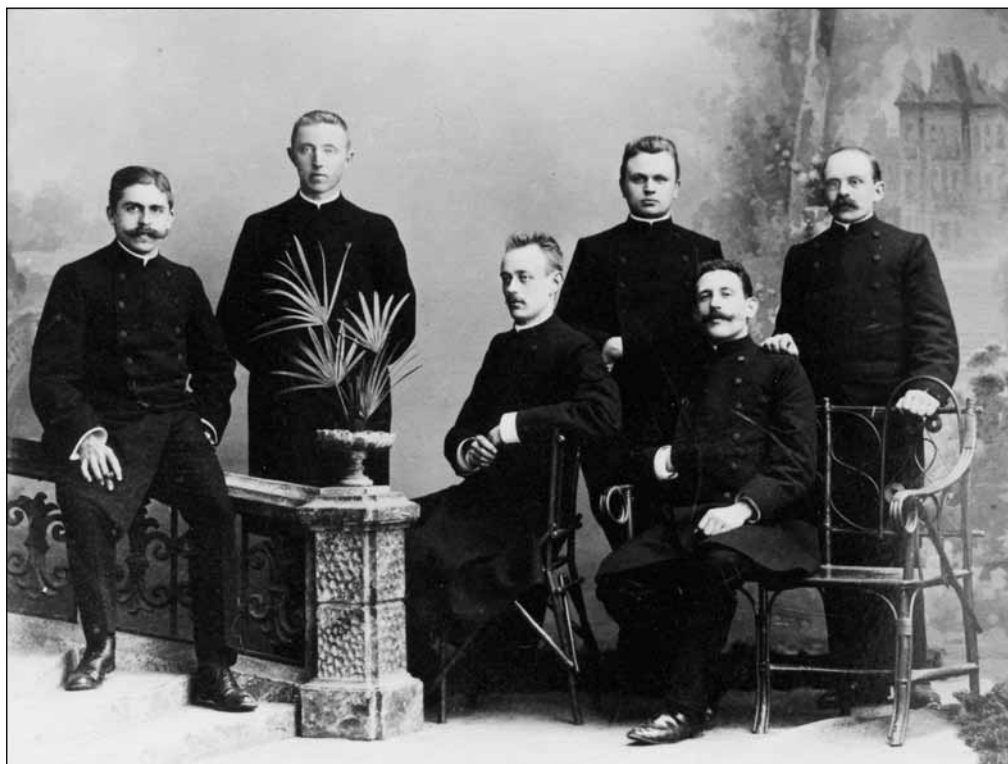
Veel informatie voor dit artikel is afkomstig uit 'Het Huis te Bennebroek en z'n bewoners', M. Verkaik, Bennebroek 1992. De verklaring van enkele specifieke termen vond ik in 'Vier eeuwen leven in toen, Nederlands interieur in beeld', Zwolle 2001 en Maria Grootswagers van het Textielmuseum in Tilburg heeft ook een aantal woorden opgezocht in textielwoordenboeken. Enige nadere achtergrondinformatie vond ik in 'Achter gesloten deuren, Bronnen voor interieurhistorisch onderzoek 1800-1950', Rotterdam 2000. De interieurfoto's uit 1950 (?) zijn afkomstig uit de Veilingcatalogus die samengesteld werd bij de publieke verkoping van de inboedel van het Huis te Bennebroek in 1950. Het artikel dat in 1950 in Panorama verscheen heet 'De laatste van haar geslacht, In het huis te Bennebroek herinneringen uit vier eeuwen'. Het is opgenomen in HH 130, 2006. Dank aan Michel Bakker en Olga van der Klooster voor adviezen over literatuur en andere bronnen.

DE VOORGESCHIEDENIS VAN SEIN OP MEER EN BOSCH

Over Meer en Bosch heeft u in HeerlijkHeden vaker kunnen lezen, bijvoorbeeld over de renovatie van de bestaande gebouwen en over de oorlogstijd. Deze keer een bijdrage over de beginperiode van de zorg voor epilepsiepatiënten die bepalend was voor wat er nu bereikt is onder de naam SEIN, Stichting Epilepsie Instellingen Nederland.

In de loop van de 19e eeuw en begin 20e eeuw zijn vanuit verschillende achtergronden allerlei maatschappelijke instellingen ontstaan en ook veel nieuwe initiatieven op het gebied van de ziekenzorg. Onder invloed van de protestantse opwekkingsbeweging het Réveil verschoof het accent van het beschouwelijke aspect van het geloof meer naar de praktische toepassing van de geloofsbeleving. De zorg aan de naaste kwam centraal te staan. Daaraan hebben bijvoorbeeld de reclassering en de zorg voor zieken door Diaconessen hun bestaan te danken. Vrijwel alle aandoeningen kregen de zorg die zij tot dan toe moesten ontberen of die maar heel pover was. Vanuit socialistische huize werden soortgelijke initiatieven ontwikkeld, zoals de oprichting van de Maatschappij Tot Nut van het Algemeen, het bibliotheekwezen en de vereniging Humanitas. Ook de rooms-katholieke zorgverlening liet zich niet onbetuigd.

Onder invloed van deze ontwikkelingen werd op 26 januari 1882 de Christelijke Vereniging voor Lijders aan Vallende Ziekte opgericht. Aanvankelijk alleen voor meisjes en vrouwen op voorspraak van jonkvrouw A.J.M. Teding van Berkhout. Zij was de oprichter van het Diaconessenhuis in Haarlem en nadat haar herhaaldelijk gevraagd was ook

Groep broeders-diakonen omstreeks 1900.

*Paviljoen Salem, geopend in 1889; hier op een ansichtkaart van rond 1925.
(Afbeelding: Noord-Hollands Archief)*

epilepsiepatiënten op te nemen, kwam er voor hen een apart huisje in de achtertuin van het ziekenhuis aan de Nieuwe Gracht. Het was geschikt voor acht personen en kreeg de naam Zoar. De tuin grensde aan de Parklaan en daar, op nummer 8, was ook een aparte ingang. Vanaf de Parklaan is achter een muur het puntdak van het huisje nog steeds te zien. Toen er steeds meer verzoeken voor opname kwamen, werd in 1883 een stuk grond gekocht aan de Hazepaterslaan waarop de instelling in de loop van de jaren flink uitgroeide. Opmerkelijk is dat het nieuwe Diaconessenhuis eveneens aan de Hazepaterslaan gevestigd werd. De instellingen werden burens maar hadden aparte besturen en directies.

Jongens en mannen

Uiteraard bleek het ook noodzakelijk mannelijke patiënten op te nemen. Aanvankelijk werden jongens ook in Haarlem opgenomen, maar dat bleek niet de oplossing. Zij werden daarna verzorgd in het zomerhuisje van de jonkvrouw Teding van Berkhout in Zandvoort. Toen de winter naderde werd een huis gehuurd aan het Spaarne in Haarlem met een capaciteit voor negen jongens.

Maar het bleven noodoplossingen. Dankzij een gift van 15.000 gulden van een weldoenster, aangevuld met 10.000 gulden uit de reserves van de Vereniging, kon in 1885 de buitenplaats Meer en Bosch gekocht worden. Met een Jan Plezier werden de jongens van het stadshuis naar het landgoed gereden. Daar “gaven zij lucht aan hun vreugde door nauwelijks aangekomen, kopje over te buitelen op het grasveld”.

De benoemde directeur ds. L.H.F. Creutsberg (1885-1890) betrok het Herenhuis, waar ook de ‘Vader’ en ‘Moeder’ met vier jongens hun intrek namen. De overigen woonden in de opstallen van de buitenplaats, de voormalige tuinmans- en koetsierwoning. Inmiddels was een groepje broeders aangesteld die de verzorging ter hand namen. Over de kwalificatie van deze broeders is niets bekend. Als voorbeeld voor deze uitvoerende werkzaamheden stond het Duitse diaconaat model. In Bielefeld bestond al een instelling

voor patiënten met epilepsie. De directeur en enkele bestuursleden brachten daar een bezoek om ideeën op te doen.

Besloten werd een Broederschap van Diakonen naar Duits voorbeeld op te richten. In Duitsland waren de diakonen geïntegreerd in de kerk, in ons land niet. De Broederschap werd omschreven als 'voor werkers met een geestelijk menslievend ambt'. De werkkleding van de broeders bestond uit een grijze broek en kiel. Daarnaast hadden ze een plechtig zwart kostuum dat veel overeenkomsten had met de kleding van pastoors in de rooms-katholieke kerk. De broeders werden hier in de omgeving dan ook wel gekscherend de protestante pastoors genoemd.

Heemstede was in die tijd nog dorps. Er was nog geen stromend water en geen gas of elektriciteit. Alle verkeer voor de Haarlemmermeer moest via de Camplaan, de Achterweg en de Meerweg. Het station Heemstede van de stoomtram was niet meer dan een waterpomp om de dorstige locomotief te drenken. Het dorpsplein (nu Wilhelminaplein) werd begrensd door enkele café's en een paar huizen en een stuk weiland.

Meer en Bosch-diploma

De opleiding tot ziekenverzorger, 'broeder', werd verzorgd door de geneesheer Dr. S. Posthuma en het hoofd van de protestante school, nu de Nicolaas Beetsschool, gaf het vak algemene ontwikkeling. Bijscholing kregen sommige broeders in het Wilhelmina Gasthuis en in de Lutherse Diaconessen Inrichting in Amsterdam. Voor de psychiatrische verpleegkunde volgde men de lessen op Meer en Berg in Santpoort. Was de opleiding met goed gevolg voltooid, dan behaalde je het zogenaamde Meer en Boschdiploma, 'Het Witte Kruis'. Als zichtbaar teken droegen de broeders dan een zilveren kruisje. Het examen werd afgenomen door doktoren die aan de inrichting verbonden waren. Sommige broeders werden opgeleid tot wijkbroeder van Heemstede om mannelijke zieken te verzorgen of nachtwoakdiensten te doen.

Er is nog serieus gedacht over het bouwen van een broederhuis, voor huisvesting van de

Het gebouw Eben Haëzer in de oorspronkelijke staat. De vleugel rechts is later als verbandkamer aangebouwd. De lindelaan ervoor en de warande maakten het gebouw vooral 's zomers van binnen nogal somber.

*De kapel Irene op Meer en Bosch, gebouwd in 1901, op een ansichtkaart van 1908.
(Afbeelding: Noord-Hollands Archief)*

broeders voor de opleiding. Dat zou op de plek komen waar de oude kliniek staat, nu het Dr. A.M. Lorentz de Haas Laboratorium. Door het uitbreken van de eerste wereldoorlog zijn deze plannen niet doorgegaan.

*Nieuw Zoar, gebouwd in 1905, bood ruimte aan een aparte afdeling voor jongens.
(Afbeelding: Noord-Hollands Archief)*

Links een gedeelte van het Boschhuis aan de achterzijde. Achter de bomen het gebouw Eben Haëzer. Rechts het woonhuis van broeder De Vries.

Salem, Eben Haëzer, de kapel Irene en Nieuw Zoar

Er kwamen zoveel verzoeken voor opname dat het bestuur, ondanks weinig financiële middelen, besloot het eerste verpleegpaviljoen te bouwen met plaats voor vijftig mannen. Dit werd het gebouw Salem dat op 23 mei 1889 geopend werd.

Bouwplannen bleven bestaan, onder invloed van de vele aanvragen voor opnamen.

Ook destijds werd aan fondswerving gedaan, onder andere in tijdschriften van protestante signatuur. De goedgeefsheid moest blijkbaar nog geboren worden want na drie jaar actie was er slechts 850 gulden bijeen. Totdat er vrij kort na elkaar, twee grote giften van elk 10.000 gulden binnenkwamen. Op 10 mei 1895 werd het gebouw Eben Haëzer geopend. Dit lag vrijwel tegen de Voorweg. Op grond van opgedane ervaringen kreeg dit gebouw een heel andere inrichting dan het paviljoen Salem, dat uitsluitend voor verzorging werd gebruikt. Eben Haëzer werd direct het centrale gebouw. Het accent lag veel meer op verpleging én behandeling. Er waren een dokterskamer met apotheek, ziekenzalen en de kamer van de zogenaamde Besturende Broeder, de rechterhand van de directeur. Tegenwoordig zou je zo iemand een manager genoemd worden.

Als nieuw communicatiemiddel werd er een telefooncentrale geïnstalleerd. Dat werd in die tijd als “een evenement” ervaren.

Later werden de veranda's van het gebouw afgehaald en kreeg het een modern aanzien met een wit gepleisterde muur. Bij de bouw van de Cruquishoeve in 1960 kwam dit gebouw leeg te staan en werd daarna gebruikt voor incidentele projecten. Vermoedelijk door brandstichting ging het pand in vlammen op en werd gesloopt.

In 1901 werd de kapel Irene gebouwd. Die werd voor zondagse kerkdiensten gebruikt, maar ook voor allerlei andere activiteiten op recreatief gebied en voor feesten.

In kort tijdsbestek kwamen grote bouwprojecten tot stand die afgesloten werden met de bouw van Nieuw Zoar in 1905 met een aparte afdeling voor jongens.

Salem werd in 2008 geheel gerenoveerd tot appartementen met veel privacy voor de cliënten. Een sterk contrast met de grote zalen waarin de patiënten vroeger verbleven. De renovatie van dit gebouw en het behoud van het karakteristieke Nieuw Zoar met zijn karakteristieke veranda's en de daaraan verbonden gebouwen zijn mede te danken aan de

activiteiten van de Vereniging Omwonenden Meer en Bosch (VOM&B) en onze historische vereniging (HVHB). (Zie ook HeerlijkHeden 120, 2004.)

Noodhulpgebouw Scheepvaarthuis

Bestuur en directie zijn in de loop van de geschiedenis steeds slagvaardig opgetreden.

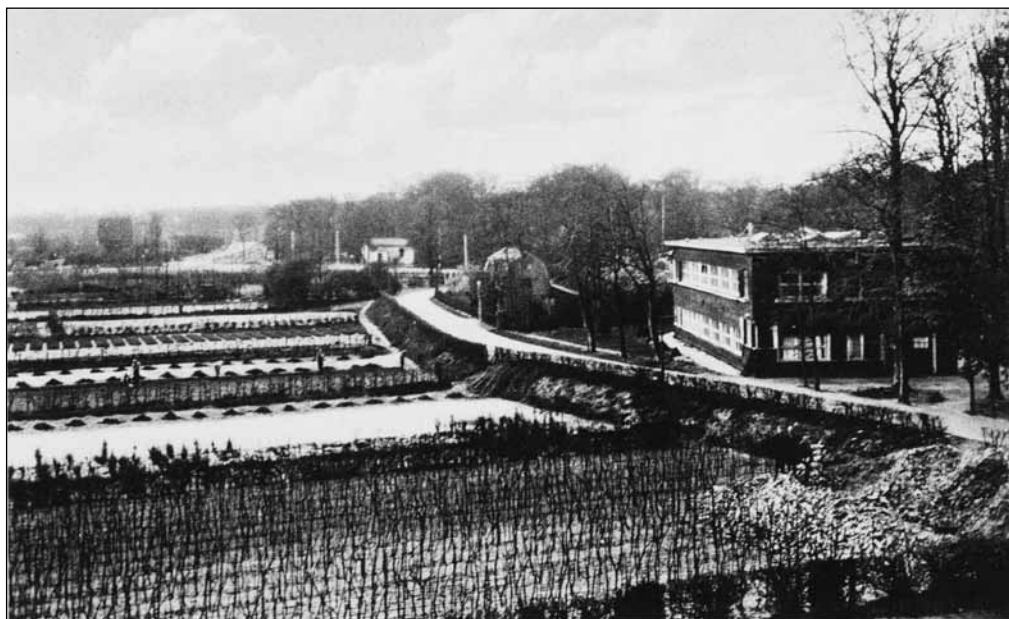
Ze toonden ondernemingszin in de goede zin van het woord.

In dit kader passen ook de zogenaamde toogdagen van het Steunfonds de Macht van het Kleine uit 1895, nu het Nationaal Epilepsie Fonds. Jaarlijks werd Meer en Bosch twee keer een dag overstroomd door zo'n duizend collectanten uit alle streken van het land die daar met eigen ogen konden zien wat er met hulp van de collectegelden tot stand was gekomen. In de zomermaanden vonden deze activiteiten in de open lucht plaats. Maar toen scheen ook niet altijd de zon en de kapel was te klein om die mensenmassa onder te brengen.

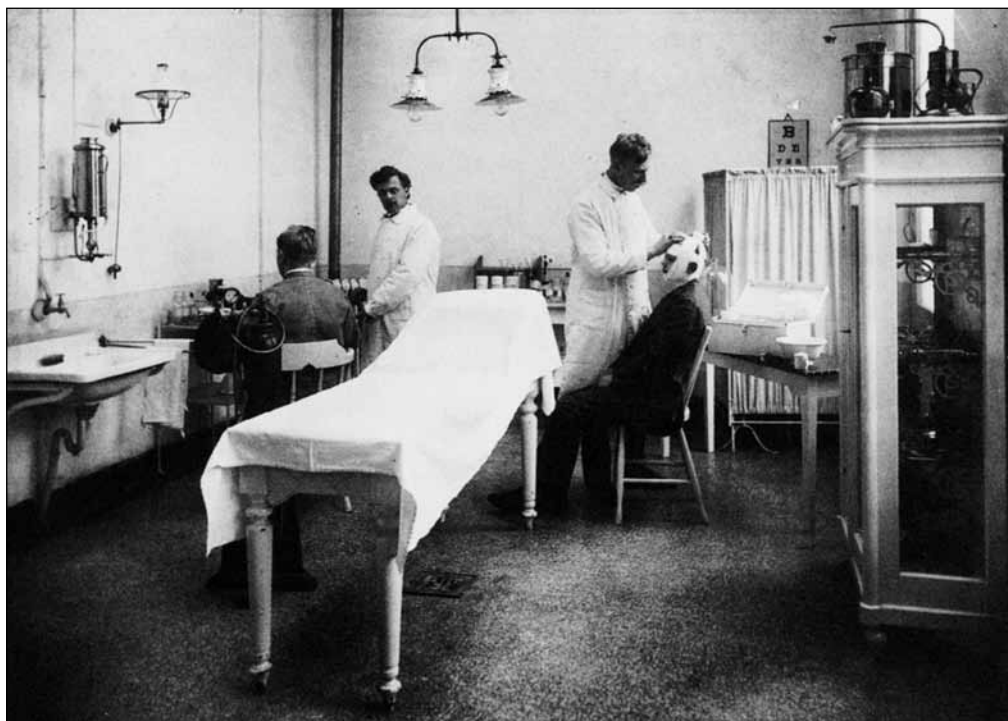
In 1930 lieten bestuur en directie het oog vallen op het 'noodhulpgebouw' dat gebruikt was als directie- en architectenonderkomen bij de bouw van het Scheepvaarthuis in Amsterdam. Dit omvangrijke houten gebouw met een verdieping erop werd aangekocht en geplaatst ongeveer waar recentelijk de nieuwe accommodatie gebouwd is aan de zuidwest kant van het terrein. Het houten gebouw kreeg de toepasselijke naam het Boschhuis omdat het grensde aan het nog bestaande oude geboomte. De benedenverdieping bood plaats aan honderden personen. Op de bovenverdieping waren de school, de bibliotheek en de kantoren van het steunfonds. Na de bouw van de Cruquishoeve werd dit gebouw in 1970 gesloopt; het had zijn tijd wel uitgediend als 'noodhulpgebouw'.

Koningin Emma Kliniek en overige gebouwen

De Koningin Emma Kliniek (vanaf de jaren '70 het Lorentz de Haas Laboratorium) was het laatste grote bouwproject voor de oorlog. De kliniek werd op 31 mei 1934 officieel geopend. In de HeerlijkHeden 135 (2008) is de totstandkoming uitgebreid beschreven. Opmerkelijk is dat dichtbij de kliniek een vrijstaande gezinswoning werd gebouwd

Het Boschhuis en de tuin, gezien vanuit de kamers van de broeders. (Afbeelding: Noord-Hollands Archief)

De operatiekamer in gebouw Eben Haëzer in 1910.

voor de huisvesting van de besturende broeder W.F. de Vries. Deze broeder was hoofdverpleegkundige en hoofd personeelszaken, maar had ook het toezicht op civiel/technische aangelegenheden. Dat is een combinatie die tegenwoordig niet gauw meer gemaakt zou worden, net zoals het niet meer gebruikelijk is op het terrein van de instelling te wonen. Hoofden van de tuindienst woonden jaren op het terrein, geneesheer-directeur Ledeboer bewoonde de villa bij de ingang van de Meerweg tegenover het huidige La Travee.

Eind jaren '40 van de vorige eeuw had hij kennelijk meer behoefte aan privacy en verhuisde naar Haarlem. In 1961 verrees de Sociale Werkplaats aan de Glipperweg en in 1964 de Zusterflat langs de Meerweg, waar in 2009 de twaalf villa's kwamen, geschakeld in drie blokken van vier woningen met als ventweg La Travee.

Het Dr. A.M. Lorentz de Haas Laboratorium is inmiddels een gemeentelijk monument geworden.

Cees Peper

Bronnen: Archief SEIN en Noord-Hollands Archief

JARIG MONUMENT: 100 JAAR RAADHUISSTRAAT 28

1910 staat er op de gevel van Raadhuisstraat 28, 19 onder de dakrand helemaal links en 10 op dezelfde hoogte helemaal rechts. Dit jaar is het dus precies een eeuw geleden dat dit pand gebouwd werd.

Raadhuisstraat 28.

Raadhuisstraat 28 werd gebouwd als winkel-woonhuis met een slachthuisje op het achterterrein. De eerste eigenaar was namelijk slager D. van Amerongen. Zijn ambacht valt nu nog af te lezen aan de hardstenen gevelsteen met het opschrift 'Vleeschhouwerij' en de opvallende koeienkop boven de toegangsdeur.

Diezelfde koeienkop was ook de aanleiding voor de naam 't Okshoofd, het café dat er in later jaren zat. Een okshoofd is eigenlijk een inhoudsmaat voor bier en wijn of een vat met die inhoud, maar kan natuurlijk ook als ossenkop begrepen worden.

Ten tijde van 't Okshoofd was de indeling van de ramen nog de oorspronkelijke, zoals die ook te zien is op de oude advertentie van Van Amerongen. De grote etalageruit had toen fraaie getoogde bovenlichten. De steen met de letters 'Vleeschhouwerij' was echter verborgen.

In 1997 is het pand door eigenaar Rob van der Wel ingrijpend gerestaureerd en gerenoveerd. Het zou prachtig zijn als de oorspronkelijke raamindeling was gebleven, maar de rest is met veel respect aangepakt: het voegwerk is vernieuwd en op het dak

kwamen nieuwe zwart geglaazuurde pannen. Waardevolle elementen bleven ongewijzigd behouden: het mooie siermetselwerk, de hardstenen plinten, de sierankers in de top van de gevel en natuurlijk de eerder genoemde gevelstenen en koeienkop. De voorgevel is een tuitgevel die eindigt in een driedelig trapgeveltje.

Voordat restaurant en delicatessenwinkel Delizia op deze plek z'n deuren

opende was het pand een tijdje het onderkomen van een terrazzowerker. Hij maakte in de granito vloer een afbeelding van het wapen van Heemstede. Er zit ook nog een mooie rand omheen die u niet op de foto ziet. Loopt u er eens naar binnen om zelf te kijken.

Raadhuisstraat 28 is sinds eind 2009 een gemeentelijk monument. In de door Polman Advies opgestelde beschrijving van het pand luidde de motivering daarvoor als volgt: "De Vleeschhouwerij uit 1910 heeft cultuurhistorische waarde vanwege de oorspronkelijke functie en betekenis als vroeg 20ste-eeuws winkel- woonhuis aan de Raadhuisstraat. Het woon- winkelpand is wat betreft de voorgevel een goed herkenbaar gebleven

Dit wapen van Heemstede op de vloer is gemaakt door de terrazzowerker die in het pand zat vóór Delizia erin kwam.

Café 't Okshoofd.

representant uit deze periode. In combinatie met de tegenovergelegen pui van Raadhuisstraat 49 (Zijlstra) heeft het pand ensemblewaarde. Het pand heeft architectuur-historische waarde als karakteristiek en in essentie goed bewaard voorbeeld van een vroeg 20ste-eeuws woon- winkelpand waarbij vooral de voorgevel met het verzorgde en opvallende siermetselwerk en de koeienkop opvallend zijn. Beschermenswaardig is de voorgevel van het pand. De hoofdvorm en de zijgevel hebben slechts een secundaire, de voorgevel ondersteunende, waarde.” De complete beschrijving van Raadhuisstraat 28 door Polman Advies vindt u als bijlage op onze website www.hv-hb.nl

Marloes van Buuren – tekst en nieuwe foto's

BURGEMEESTER PABST UIT HEEMSTEDEN

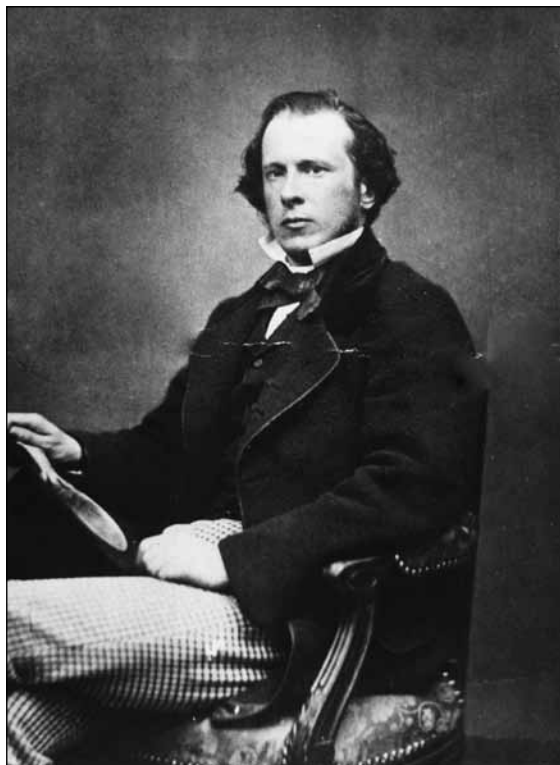
In maart 2005 verscheen in het blad Meer-Historie van onze gelijknamige zustervereniging in de Haarlemmermeer een artikel over mr. M.S.P. Pabst. Hij was van 1853 tot 1856 burgemeester van Heemstede, maar óók na de drooglegging de eerste burgemeester van de Haarlemmermeer. Een jaar lang was hij burgemeester van beide gemeentes en hij bleef ook in Heemstede wonen, dit tot ongenoegen van zijn gemeenteleden in de Haarlemmermeer. Het verhaal van Henri Stroet uit 2005 nemen wij hieronder met enkele kleine aanpassingen graag over, met dank aan Meer-Historie.

Dankzij de Burgemeester Pabstlaan in Hoofddorp wordt de naam van de eerste burgemeester in de Haarlemmermeer levend gehouden. Vreemd genoeg is Pabst de enige burgemeester die niet in de polder, maar in Heemstede woonde, in Huize Meer en Bosch. De naam van dat huis verwees ooit naar het Haarlemmermeer en het bos in de directe omgeving waar nu Groenendaal nog van over is. De meerderheid in de gemeenteraad van Haarlemmermeer vindt het niet bezwaarlijk dat hij in Heemstede en niet in de polder zelf woont, maar veel burgers vinden het wel bezwaarlijk.

Als Pabst solliciteert naar de functie van burgemeester is hij burgemeester van Heemstede en hij wil dat combineren met het burgemeesterschap van Haarlemmermeer. Wel belooft hij de Commissaris des Konings dat als hij aangenomen wordt, hij na een jaar zijn keuze bekend zal maken: burgemeester van Heemstede of burgemeester van Haarlemmermeer. Hij moet nog een andere belofte doen: dat hij een geschikte ruimte gaat zoeken voor een

Het Heemsteedse raadhuis Overlaan, Raadhuisplein 9, was een jaar lang (1855-1856) ook de gemeentesecretarie van de nieuwe gemeente Haarlemmermeer.

Mr. M.S.P. Pabst.

gemeentelijk bureau in het midden van de Haarlemmermeer. Voorlopig geldt echter het gemeentehuis van Heemstede, Huize Overlaan, als gemeentehuis van Haarlemmermeer. Op 16 november 1855 is de eerste bijeenkomst van de gemeenteraad in Huize Overlaan in Heemstede. In de allereerste notulen staat het te lezen: "De Voorzitter opent de Vergadering en doet mededeeling van Zijne Majesteits besluit van den 14 September II. waarbij hij is benoemd tot Burgemeester der nieuw gevestigde gemeente Haarlemmermeer, met bepaling dat hij zijne tegenwoordige betrekkingen van Burgemeester van Heemstede, Bennebroek en Berkenrode, tot 1e September 1856, met het Burgemeesterschap der gemeente Haarlemmermeer zal mogen verenigen."

Aangiften van de bevolking in de Haarlemmermeer van geboorte, huwelijk en overlijden worden nog tot eind december 1855 in Heemstede gedaan, maar dat kan ook in een van de vele omringende gemeenten, Hillegom en Vennep, Lisse, Warmond, Alkemade, Leijmuiden, Aalsmeer en Nieuwer-Amstel.

Vanaf 1 januari 1856 echter worden inwoners verwacht dat te doen bij ambtenaar M. Spaans aan de Hoofdvaart, tussen de Venneperweg en de Lisserweg (sectie Q23), zodat vanaf dat moment de gemeente Haarlemmermeer een eigen bevolkingsregister heeft. Helaas wel een adres dat overal nogal ver vandaan is gelegen. Je zult maar aan de Ringdijk wonen bij Halfweg.

Burgemeester Pabst kiest in 1856 voor het burgemeesterschap van Haarlemmermeer. Cornelis van Lennep wordt tot nieuwe burgemeester van Heemstede en Bennebroek benoemd. De eerste belofte van Pabst is ingelost.

Als gemeentesecretaris Eggink een huis laat bouwen op de hoek van de Bennebroekerdwarsweg en de Hoofdvaart (sectie MM no. I) wordt daar ook een gemeentelijk bureau ingericht. Pabst zelf legt de eerste steen op 28 juni 1856. De gemeenteraad besluit in oktober 1856 een gedeelte van het huis van Eggink te huren en zo wordt het vanaf 1 december 1856 het gemeentehuis van de gemeente Haarlemmermeer. De tweede belofte is ingelost.

Volgens de beschrijvingen van onderwijzer Boekel uit Abbenes is het huis van Eggink een gebouw met een brede gevel en een piramidevormig dak dat in een noklijn uitloopt. Midden in de gevel is een brede voordeur met daarachter een 17 m lange gang. Er is een deftig vertrek in het pand, de zogenaamde groene kamer. Rechts en links van het gebouw

is een inrijhek, zodat men met paard en rijtuig aan de achterkant om het gebouw heen kan rijden, om weer terug op de Hoofdweg te komen. "Het gebouw is heel net en sierlijk aangelegd, ofschoon wat lager gelegen, zodat het wat minder goed uitkomt", schrijft ooggetuige Boekel.

Omdat het gebouw een paar keer is afgebrand en vele malen nieuwe bewoners heeft gekregen is het onherkenbaar veranderd en de omgeving nog veel meer door de sloperijen in verband met de Calatravabrug.

Uit het bevolkingsregister van Haarlemmermeer blijkt dat niet alleen de gemeentesecretaris met zijn latere echtgenote (Eggink trouwde op 23.9.1858 in Heemstede) op het adres MM no. 1 staan ingeschreven, maar ook de burgemeester en zijn echtgenote, verschillende dienstbodes, een koetsier, een schrijver en ook nog de gemeente-ontvanger. Het eerste bevolkingsregister van Haarlemmermeer vermeldt de volgende bewoners:

- vanaf 1.12.1856 gemeentesecretaris Dirk Eggink
- vanaf 2.12.1856 burgemeester Matthijs Samuel Pabst en zijn echtgenote Petronella Louisa Carolina Baud (ze gaan op 25.8.1858 terug naar Heemstede)
- vanaf 2.12.1856 dienstbode Aafje Meeth (gaat op 21.4.1857 naar Leeuwarden)
- vanaf 2.12.1856 Geertje Dol (gaat op 21.4.1857 naar 's Gravenhage)
- vanaf 2.12.1856 koetsier Jan Brinkman (gaat op 21.4.1857 naar Heemstede)
- vanaf 5.1.1857 Franciscus Willem Johan Hendrik Tengbergen, ontvanger
- vanaf 16.5.1857 dienstbode Catharina Johanna Klaassing (gaat op 25.8.1858 naar Heemstede)
- vanaf 5.8.1857 Jan Eggink, schrijver (broer van de gemeentesecretaris).
- vanaf 11.10.1857 verloofde van de gemeentesecretaris Anna Josina Tibboel
- vanaf 8.4.1859 dienstbode Trijntje Sikkens

Burgemeester Pabst en zijn vrouw staan dus ook op dit lijstje. Uit het bevolkingsregister van Heemstede blijkt echter niet dat ze ook uitgeschreven waren op het adres Meer en Bosch, Achterweg 120, Heemstede. Pabst blijft dus in Heemstede wonen, ook als hij geen burgemeester van Heemstede meer is, en komt te paard of met de koets uit Heemstede naar de secretarie. Veel burgers zijn dat na vijf jaar zat. In 1860 vormt landbouwer J. van de Poel een comité van welgeteld 69 personen: grondeigenaren, landbouwers, timmerlieden, kooplieden, logementhouders, winkeliers en het gemeenteraadslid Lewis. Er gaat een brief op poten naar de koning.

De brief wordt ook gepubliceerd in het Weekblad van Haarlemmermeer op 29 maart 1860. Enkele belangrijke citaten uit de brief:

"Geven met verschuldigden eerbied te kennen; De ondergeteekenden, alle inwoners der gemeente Haarlemmermeer;

dat hun Burgemeester, de heer M. Pabst, geen ingezetenen der gemeente is, en zijne woonplaats buiten dezelve heeft;

dat de gemeentewet intusschen beveelt in Art. II, dat de Burgemeester ingezetenen der gemeente moet zijn en van dit voorschrift alleen mag worden afgeweken in het belang der gemeente;

dat diezelfde gemeentewet beveelt in Art. 74, dat de Burgemeester zijne woonplaats moet hebben binnen de gemeente, tenzij van dit voorschrift door Uwe majesteit ontheffing wordt verleend, wanneer zulks in het belang der gemeente noodig is, en dan na het hooren van Gedeputeerde Staten, die het gevoelen van den Raad inwinnen; dat, als ingezetenen

den Burgemeester moeten spreken, zij genoodzaakt zijn, in spoed vereischende gevallen, te reizen naar Heemstede, wanneer het niet juist is op Dingsdag en Donderdag, wanneer Z.E.A. te spreken is op de secretarie der gemeente, van des morgens 10 tot 's namiddags 3 ure, en des Zaturdags op denzelfden tijd aan het Kruisdorp, hetwelk voor velen een zware last is, daar de gemeente Haarlemmermeer zelve reeds 12 uren in omtrek is, en bij slechte wegen de afstanden als verdubbeld worden;

redenen waarom zij het wagen zich tot den troon Uwer Majesteit te wenden, met eerbiedig verzoek, dat het Uwe Majesteit goedgunstig moge behagen aan den heer Mr. Pabst. Burgemeester van Haarlemmermeer, geen ontheffing te verleen van de verplichting om zijne woonplaats binnen de gemeente te vestigen."

Hierna volgen de 69 namen.

De Minister van Binnenlandse Zaken reageert 5 maanden later als volgt:

"Het heeft Zijne Majesteit behaagd, de bedoelde ontheffing aan den heer Pabst te verleen, onder voorwaarde, dat hij zich zooveel mogelijk dagelijks bevinde in het door hem in het midden van de Haarlemmermeer gebouwd huis, waarin de vergaderingen van den Raad, van Burgemeester en Wethouders, alsmede de Secretarie der gemeente worden gehouden; dat hij daarenboven in een ander gedeelte zijner gemeente wekelijks zitting houde, en buitendien ten gerieve zijner ingezetenen op de marktdagen te Haarlem te spreken zij."

Ruim tien jaar na de eerste gemeenteraadsvergadering op Haarlemmermeers grondgebied wordt de secretarie op de hoek van de Bennebroekerweg en de Hoofdweg voorgoed gesloten. Twee dagen later wordt er vergaderd in het nieuwe raadhuis in Kruisdorp, een jaar later Hoofddorp geheten. Burgemeester Pabst mag dat echter niet meer meemaken. Hij sterft op de avond van de elfde juni van het jaar 1863 te Heemstede, op 45-jarige leeftijd, "na een kortstondige, zeer hevige ziekte". Hij wordt begraven op de Algemene Begraafplaats te Heemstede (1e afdeling 044). Zijn graf wordt goed onderhouden. Het buurtje bij de voormalige secretarie heet nog altijd Het Oude Secretarie. Hopelijk blijft dat nog heel lang zo.

Henri Stroet

Met dank aan Jan Wies voor de illustraties van Pabst en het gemeentewapen. Voor veel meer fotomateriaal en verhalen over de Haarlemmermeer: www.haarlemmermeer-geschiedenis.nl

HISTORISCHE ACTUALITEITEN

Archief

- * Van H. van der Wel ontvingen we inpakpapier uit de jaren '50 met reclame voor Kledingmagazijn Tuitel-van der Wel, Binnenweg 125, Heemstede.
- * Van V.C. Klep drie foto's van de westzijde van de Zandvaartbrug (gebeeldhouwde kolom met wapen van Heemstede en restanten van het gesloopte deel, dat moest wijken voor de Zandvaartflat). De Zandvaartbrug is de brug over de Zandvaart bij de Heemsteedse Dreef.
- * B.J. v.d. Lans uit Hillegom schonk diverse knipsels uit de Katholieke Illustratie over Hageveld, de Flora van 1925 en het Huis te Heemstede.
- * Uit Panorama, 16 juni 1926: het tuinfeest op 'de Hartekamp'. Het feest, o.a. bezocht door prins Hendrik, was ten bate van het steuncomité voor Intellectueel Centraal Europa.
- * Via Arno Schumacher ontvingen we veertien documenten over de Vrijwillige Burgerwacht, 1940-1945, en het Comité Nederlands Volksherstel, afd. Heemstede. De documenten zijn afkomstig van de heer Jan Bosman, oud-voorzitter van RCH.
- * J.A.M. Grapperhaus schonk negentien oude ansichtkaarten van Heemstede, afkomstig uit het voormalig bezit van de familie Nelis.

Noord-Hollands Archief

- * Van de Collectie van J.R. Asser over de Tweede Wereldoorlog in Heemstede is een plaatsingslijst vervaardigd. Het archief kan geraadpleegd worden in de vestiging van het NHA in de Jansstraat.
- * De volgende door de heer Yan de Graaff opgenomen video's zijn op dvd overgezet: 1. Touwtrekken op Koninginnedag 1982 met prijsuitreiking door wethouder G. Willemse + voorjaarsmarkt Binnenweg, 2. De vernieuwde Binnenweg in 1984, 3. Jumelageceremonie met Royal Leamington Spa, zaterdag 4 april.

Flora 1935

Ruud van der Molen uit Amstelveen heeft een fraaie en leerzame site op internet gemaakt met memorabilia en foto's van de Heemsteedse Flora 1935 (www.flora1935.nl). Een kleine

Kolom aan de westzijde van de Zandvaartbrug, gebouwd in 1929. (Foto V.C. Klep)

expositie over een groot evenement, midden in de vorige economische crisis met veel bravoure en durf opgezet aan de rand van het Groenendaalse bos. De Flora trok ruim 610.000 bezoekers uit binnen- en buitenland. Inmiddels is van der Molen ook begonnen met het plaatsten van illustratief materiaal van de Flora's 1925 en 1953.

De toen net nieuwe bus die op 20 augustus 1955 ter hoogte van Raadhuisstraat 4-10 richting Haarlem-Noord rijdt. Het rechtse pand met puntdakje en 4 ramen op de eerste etage is nu restaurant Mandarin.

Literatuur

- * Eind oktober 2010 verschijnt in de serie Regionale Canons de zesde en laatste canon van Kennemerland. Eerder kwamen de canons uit van West-Friesland, de Zaanstreek, Amstelland en de Meerlanden, de Noordkop en Waterland. De canons kosten € 12,95 euro per exemplaar en zijn te bestellen bij Boeken van de krant, postbus 130, 8200 AC Lelystad of op www.regiocanons.nl (verzendkosten € 2,95).
- * De stichting Vooruit, een stichting ter bevordering van de paardensport in de Haarlemmermeer bestond vorig jaar 100 jaar. In hun jubileumuitgave *Vooruit 1909-2009* wordt o.a. aandacht besteed aan de heren Van Wickevoort Crommelin van Berkenrode, in hun tijd befaamde paardenliefhebbers, en aan paardenarts en oud-militair kapitein W.G. van der Wal, die vroeger in een van de witte villa's naast het Heemsteedse raadhuis woonde.
- * In tijdschrift *De Weergever* (nr. 3, 2010) publiceerde Cees Mentink het vierde en laatste deel over de geschiedenis van Bovema. Dit artikel is geheel gewijd aan oprichter Ger Oord jr. Oord overleed op 9 april van dit jaar op 96-jarige leeftijd in Knokke en is ook in de Belgische badplaats begraven.
- * In de Heemstede-Collectie van het Noord-Hollands Archief bevinden zich bijna honderd afbeeldingen van Godfried Bomans (geschilderde portretten, tekeningen en karikaturen). Een selectie van veertig portretten is begin oktober verschenen als bibliofiel boekwerkje onder de titel *Bomans in Beeld*.

Monumenten

- * Op 10 juli i.l. hield Ad van Unnik, oud-secretaris van de HVHB, een presentatie over de geschiedenis van landgoed de Hartekamp. Vervolgens werd een grote groep omwonenden aan de overzijde van de Herenweg rondgeleid. Deze geslaagde Overplaatsdag was georganiseerd door Landschap Noord-Holland die dit natuurgebied

De Kerklaan met het Sint Bavogesticht.

zoveel mogelijk in oude luister wil herstellen. Momenteel wordt de buitenzijde van het hoofdgebouw van de Hartekamp gerestaureerd.

- * Het herenhuis Zuiderkruis aan de Herenweg 13, tot voor kort in gebruik als kantoor, staat te koop. De villa is in 1935 gebouwd door de architecten G. Stap en W.J.C. Olivier. In HeerlijkHeden 89 (1996) berichtten we dat de toegangszuilen van het in 1959 afgebroken pand Land- en Spaarnzicht naar dit adres aan de Herenweg waren verhuisd. Uit een check kortgeleden blijkt dat deze toegangspoort op een onbekend tijdstip is

De eerste kiosk bij het Ververschingshuis in landgoed Groenendaal.

vervangen door nieuwe zuilen van bakstenen met dekplaten van cement met daarin gegraveerd Manpadshoek. Dat was de naam van de oorspronkelijke villa die daar in de 19e eeuw, begin 20e eeuw stond, waar onder andere de vermogende ondernemer Paul van Vlissingen (1797-1876) heeft gewoond. Dit huis Manpadshoek werd in 1894 gekocht door de Haarlemse bloemkweker C.G. van Tubergen en omstreeks 1900 door dr. Busken Huet. Het was enige tijd een sanatorium voor dames uit de hogere klasse die volstreekte rust behoefden.

- * Op 20 april 1834 legde Julien Wolbers de eerste steen van een huis aan de Zandvaart, Kerklaan 13-15. Deze losse gedenksteen is door de nieuwe bewoner helaas niet meer in het pand aangetroffen. Het witgepleisterde huis heeft ter herinnering aan de eerste bewoners de naam 't Wolbers Huys op de voorgevel gekregen.
- * Het raadhuis van Heemstede is in 1906 gebouwd naar een gezamenlijk ontwerp van de bouwkundigen J.Th.J. Cuypers, J. Stuyt en Jac.Th.A. Etmans. Dit jaar zijn na meer dan een eeuw de klok (wijzerplaat), het gemeentewapen en de ornamenten kundig hersteld.
- * In diverse publicaties is in het verleden aandacht besteed aan de kunstcollectie van de Joodse bankier en verzamelaar F.B.E. Gutmann, vanaf 1924 eigenaar van het buiten Bosbeek en in 1944 in Theresiënstadt overleden. In 1942 verkocht hij min of meer onder dwang ongeveer 200 objecten aan twee Duitse kunsthandelaren. In juli 2010 heeft de Restitutiecommissie van het ministerie van OC & W geadviseerd vijf kunstwerken die zich momenteel in Nederlandse musea bevinden aan de Erven Gutmann terug te geven.
- * Op 11 september heeft wethouder Jan Nieuwenburg van Haarlem een schildje uitgereikt voor het duizendste gemeentelijke monument aan de bewoners van het pand Oosterhoutlaan 20. Deze gaaf bewaard gebleven villa aan de Spaarne-oever is in 1901

Tekening uit 1967 van Cornelis van Noorde getiteld 'Scheepvaart op het Haarlemmermeer', met links, op het origineel goed zichtbaar, het Huis te Heemstede. (Noord-Hollands Archief)

Foto bij het artikel 'H.B.C. viert gouden feest' door Jan Cottaar in de Katholieke Illustratie, 1952. Dit is het elftal uit 1942 toen HBC nog in de 2e klasse van de KNVB speelde. Bovenste rij v.l.n.r.: W. Gieske (reserve), P.v.d. Horst, H. Ketel, T. Onland, E. Kerker (secretaris), J. Driessen (bestuurslid). Middelste rij: J. Veldt, Kick Smit, S. van Rooden. Onderste rij: J. de Vlieger, J. van Bakel, J.v.d. Linden, J. Martin, M. Drayer.

gebouwd onder architectuur van de Amsterdamse bouwmeester J.A. van Straaten. Hij ontwierp ook het complex Linnaeuslaan 27 en 29. Dat was in de tijd voor de annexatie van 1927 toen deze laan nog deel uitmaakte van de gemeente Heemstede. Met in totaal meer dan 1650 monumenten is Haarlem de vijfde monumentenstad van ons land.

- * Bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van Tennisvereniging Merlenhove - voortgekomen uit een fusie van tennisverenigingen HBC en Groenendaal opgericht in 1930 – werd op 12 juni 2010 in tennispark Groenendaal een beeldje onthuld van de Nederlandse tenniscoryfee Tom Okker, vervaardigd door mevrouw Sten de Ligt.

Heemsteedse en Bennebroekse Zouaven

In 1984 schreef J.A. Bomans in Nieuwsbrief 39 en 40 van de VOHB (nu HVHB) twee bijdragen over zestien jonge Heemsteedse en Bennebroekse Zouaven. De Zouaven verdedigden rond 1860 de kerkelijke staat in Italië tegen de legers van Garibaldi. Er waren ongeveer 3.000 Nederlandse Zouaven die deelnamen aan de slag van Mentana op 3 november 1867. Een grote overmacht van zo'n 15.000 zogeheten 'roodhemden', aanhangers van Garibaldi, verslagen. Intussen heeft het Zouavenmuseum in Oudenbosch alle meer dan 3.000 namen op het internet gepubliceerd en daarom kunnen nu aan het lijstje van Bomans nog een aantal namen worden toegevoegd. Uit Heemstede: Willem

Silvester Harkmans, geboren 31-12-1846; Servaas de Paus, geboren 11-8-1850, en Willem Scheulderman, geboren 8-7-1842. Uit Bennebroek: Johannes Anthonius Blom, geboren 17-10-1847, en Willibrordus Johannes Schabbing, geboren 29-5-1844. (Zie voor de volledige lijst: www.zouavenmuseum.nl, register Nederlandse Zouaven.)

Jubilea

- * De Koninklijke Roei- en Zeilvereniging het Spaarne, opgericht in 1885, herdenkt dit jaar het 125 jarig bestaan. In ons volgende nummer leest u er meer over.
- * In 2011 wordt het eeuwfeest van de voetbalvereniging RCH gevierd. De vereniging werd gesticht als HFC Achilles. Die naam werd spoedig gewijzigd in Racing Club Haarlem en na de verhuizing in 1932 in Racing Club Heemstede.
- * In 2011 is het ook honderd jaar geleden dat de Vrijwillige Brandweer Heemstede werd opgericht.

Hans Krol

NIEUWE LEDEN

Heemstede

Dhr. J.A.M. Beelen
 Fam. H. Bronkhorst
 Mevr. A. Burggraave
 Dhr. & mw. W.J. van den Dungen
 Mevr. M. Fontani
 Dhr. H.E. Gerritsen
 Dhr. G. Guinau
 Dhr. R. Huigen
 Dhr. & mw. D. Kerkvliet
 Mevr. M.W. Kuiper
 Dhr. J. Lindeman
 Dhr. H.M. Lippes

Fam. C. Malleé
 Dhr. L.Q. Meijer
 Dhr. P.A.M. Mutsaerts
 Dhr. C. Ninck Blok
 Mevr. G.H. Rutenberg - Alphenaar
 Mevr. Dr. I.H.J. Sabelis
 Dhr. D.H. van Werven
 Mevr. E. Weijers - Arink
 Mevr. M.G. Zampetti

Bennebroek

Dhr. B. ter Linden

REACTIES VAN LEZERS

Historische actualiteiten, HH 145

De heer Guus van Ditzhuijzen (“zeiler en roeier!”) schreef ons:

“Met veel genoegen heb ik weer uw leuke blad gelezen. Toch moet ik even iets aan u kwijt:

De vlag, die op pagina 42 staat afgedrukt is niet gemaakt ter ere van Wilhelmina, maar is in de Watersport een zeer bekende vlag. Ik citeer even uit het boekje Jacht-etiquette van de KNWV (Koninklijk Nederlands Watersport Verbond):

‘Het is de vlag van de Koninklijke Nederlandsche Zeil- en Roeivereniging, die in de witte baan een gekroonde

W draagt op een blauwe ruit. Deze vlag is te danken aan een privilege van Zijne Majesteit Koning Willem III, bevestigd bij Koninklijk Besluit van 27 juli 1921.

Deze vlag mag slechts worden gevoerd door Nederlanders, lid van genoemde vereniging, die de verantwoordelijkheid op het betreffende jacht dragen; het één en ander slechts in samenhang met het voeren van de verenigingsstandaard.’

Deze vereniging is opgericht te Amsterdam in 1847, bestaat nog steeds en is nu gevestigd in de jachthaven van Muiden. De W is ter ere van Willem III, die toestemming voor deze vlag gaf. Zie ook de website www.knzrv.nl.

1852 9 april: De NZ&RV mag zich bij Koninklijk Besluit ‘Koninklijke Nederlandsche Zeil- en Roeivereniging’ noemen. In standaard en vlag mogen de Koninklijke Kroon en ’s Konings naamcijfer worden gevoerd. Herkenningsteken der leden bij officiële gelegenheden wordt het onklaar anker met de Koninklijke Kroon.”

Foto's en ander beeldmateriaal online bij het NHA, HH 145, pag. 40

De heer Ruud van der Molen schreef ons over de foto van de Flora van 1935:

“De foto is gemaakt vanaf de Paleisbrug over de Ritzema Boskade (na de Flora weer afgebroken) en verbond het zogenaamde hofterrein met haar lichtzuilen en de verschillende gebouwen als het bloemenpaleis, het glashuis en het restaurant met het zogenaamde weideterrein met tuinen en muziekkoepeel dat op haar beurt weer aansloot op het 'wandelbosch' met Belvédère en theehuis. Vanaf de brug zien we aan het einde van de Ritzema Boskade nabij de Vrijheidsdreef het gebouw waar het secretariaat van de Flora gevestigd was. Links op de foto is nog net het Raadhuis te zien met daarvoor het Flora restaurant. Vermoedelijk werd de Paleisbrug 's avonds

afgesloten, omdat dan alleen het verlichte hofterrein voor het publiek geopend was.

Dan was de ingang uitsluitend op de Vrijheidsdreef nabij de Van Merlenlaan.

(Zie ook Historische Actualiteiten en www.flora1935.nl.)

UIT VOORRAAD LEVERBAAR

De HVHB heeft voor de geïnteresseerde lezer nog een aantal uitgaven in voorraad die misschien nog niet allemaal in uw boekenkast staan. Dit kan een welkome aanvulling zijn van hetgeen u al wel heeft. Tussen haakjes staat het jaar van verschijnen.

U kunt uw wens kenbaar maken aan Marloes van Buuren (023- 5290756, marloes.van.buuren@planet.nl)

	Verkoopprijs in euro
De geschiedenis van het Huis te Heemstede (1952) (3 delen in 1 boek)	13,50
Deel 1 Schets van het leven van A. Pauw (1948)	4,50
Deel 2 Enkele gegevens omtrent Adriaan Pauw en het slot van Heemstede (1949)	4,50
Deel 3 Het huis en de Heren van Heemstede tijdens de Middeleeuwen (1952)	4,50
Wees- en armhuis te Heemstede 1796-1861(1952)	8,00
Geschiedenis van Onderwijs in Heemstede deel 2 1800-1954 (1954)	5,00
Historie hofstede Paradijs later Meer en Bosch (1960)	4,00
Reproductie kaart Claes Janzoon Visscher uit 1724, Haarlemmermeer en omgeving (1976)	4,50
Poort van het Oude Slot (tekening P. Kapsenberg) (1980)	4,50
Zo zijn Heemstede en Bennebroek (1984)	4,00
Adriaan Pauw (1585-1653), staatsman en ambachtsheer (1985)	10,00
Verjaardagskalender met reproducties van oude prenten van Lutgers (1986)	1,00
De geschiedenis van het buitengoed Bosbeek in Heemstede en van het adellijk geslacht Van Merlen (1987)	6,00
Van achter de Blauwen Engel: Hervormd Heemstede in de 17e eeuw (1987)	2,50
Eiland in de stroom, Hervormd Heemstede in de 18e eeuw (1988)	6,50
Heemstede-Bennebroek 1907-1931: een gids door de jaren (1988)	2,00
Gezondheidszorg in Heemstede (1988)	6,00
Heemsteedse Gemeentepolitiek in de jaren tussen omstreeks 1750 en 1900 (1989)	1,00
Heemstede, Berkenrode en Bennebroek; drie heerlijkheden in Zuid-Kennemerland (1992) *	8,00
Kroniek van het jaar 1895 Heemstede en Bennebroek (1994)	2,00
De tijden veranderen: burgemeesters Heemstede en Bennebroek 1811-1997 (1997)	9,00
Vijftig jaar van oud naar nieuw 1947-1997 (1997)	4,00
Ons dorp Heemstede en Bennebroek. Geschreven voor de jeugd (1997)	1,50
Hartekampkaart uit 1706; facsimile-uitgave en een toelichting (1999)	2,50
Zorg aan de duinrand: Kennemeroord, Kennemerduin, Parkzicht, Westerduin (2000)	10,00
Vier eeuwen Vooroekoek-Ipenrode; een historische buitenplaats in Heemstede (2001) *	7,00
Facsimile van kaart van W.Blaeu uit 1631 van Rijnland en Amstelland (2004)	3,00
Monumenten van Heemstede en Bennebroek: opnieuw een keuze uit de parels van de Heerlijkheden (2005)	12,00
Heemstede na de grenswijziging (2008)	10,00
Binnenweg & Raadhuisstraat, Van 'wildernisse' tot winkelstraat (2010) (HVHB-leden 19,95)	24,95
HeerlijkHeden vanaf nummer 124 per los nummer	4,00

De twee met een * gemarkeerde boeken zijn samen als aanbieding te koop voor 12,00